

สตรีในหมวดกั้วเฟิง : การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสตรีชนชั้นสูงและสตรีชนชั้นแรงงาน

พิชญา วิภาวีอนุกุล*

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

Women in “Guo Feng”: A Comparative Study of Upper-Class and Working-Class Women

Pitchaya Vipaveenukul*

Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 15 October 2025

Revised 1 December 2025

Accepted 8 December 2025

คำสำคัญ

ชื้อจิง

กั้วเฟิง

สตรี

ชนชั้นสูง

ชนชั้นแรงงาน

* Corresponding author

E-mail address:

pitchaya.v@chula.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งศึกษาภาพแทน บทบาท และประสบการณ์ของสตรีในหมวดกั้วเฟิงของคัมภีร์ชื้อจิง โดยเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสตรีชนชั้นสูงและสตรีชนชั้นแรงงานภายใต้กรอบสังคมของระบบธรรมเนียมและดนตรีในยุคราชวงศ์โจวตะวันตก ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาออกเป็นสามหัวข้อ ได้แก่ การแต่งงาน บทบาทหน้าที่ และการชื่นชมความงาม โดยวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีบทบาททางสังคม ทฤษฎีโครงสร้างสังคม และทฤษฎีสตรีนิยม ผลการวิจัยพบว่า สตรีชนชั้นสูงแม้มีสถานะสูงกว่าแต่กลับมีเสรีภาพในการเลือกน้อยกว่า ขณะที่สตรีชนชั้นแรงงานมีพื้นที่แสดงออกมากกว่าแม้ยังถูกจำกัดด้วยค่านิยมสังคม นอกจากนี้ กลวิธีการเขียนในกลอนทำหน้าที่ทั้งสะท้อนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับความงาม เพศสภาพ และภาพสตรีอุดมคติ อย่างไรก็ตาม กลอนบางบทเผยให้เห็นพื้นที่การต่อรองของสตรีต่อโครงสร้างอำนาจ ผลการวิเคราะห์จึงสะท้อนความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างวรรณกรรม สังคม และเพศสภาพ รวมถึงบทบาทของชื้อจิงในการกำหนดและควบคุมภาพสตรีในยุคนี้ได้อย่างลึกซึ้ง

Keywords:

Shijing,
Guo Feng,
women,
upper-class,
working-class

Abstract

This qualitative study examines the representations, roles, and lived experiences of women in the *Guo Feng* section of the *Classic of Poetry* (*Shijing*), comparing upper-class and working-class women within the sociocultural framework of the Zhou dynasty's Ritual and Music system. The poems are categorized into three thematic groups—marriage, social roles, and the appreciation of beauty—and analyzed through the lenses of social role theory, social structure theory, and feminist theory. The findings show that although upper-class women held higher social status, they had less freedom of choice, whereas working-class women possessed relatively greater expressive space despite remaining constrained by prevailing social norms. The study also reveals that the poetic techniques in *Shijing* both reflect and reproduce dominant ideologies regarding beauty, gender regulation, and ideals of womanhood. Nevertheless, certain poems disclose subtle forms of women's negotiation with existing power structures. Overall, the analysis highlights the complex relationship between literature, society, and gender in the Zhou period, demonstrating that the *Shijing* not only mirrors social reality but also functions as a mechanism that shapes, regulates, and reinforces women's roles in profound ways.

1. บทนำ

คัมภีร์กวีนิพนธ์ หรือ คัมภีร์ชิวจิง (《诗经》) คือหนังสือรวมกลอนที่เก่าแก่ที่สุดของจีน ครอบคลุมเนื้อหาตั้งแต่ยุคราชวงศ์โจวตะวันตกตอนต้นจนถึงยุควสันตสารทตอนกลาง (ประมาณ 500 ปี) เดิมเป็นบทเพลงที่ใช้ประกอบดนตรีและทำรำ แต่ภายหลังเอกสารที่บันทึกทำนองและทำนองสูญหายตามกาลเวลา เนื้อเพลงในคัมภีร์ชิวจิงจึงถูกนำมาศึกษา เรียนรู้ และตีความในฐานะของกลอน คัมภีร์ชิวจิงแบ่งได้เป็น 3 หมวดตามลักษณะดนตรี ได้แก่ “กั๋วเฟิง” (国风) ซึ่งรวบรวมเพลงพื้นบ้านจาก 15 พื้นที่และบันทึกสภาพชีวิต ความรู้สึก และบทบาททางสังคมของคนทุกชนชั้น “หย่า” (雅) ซึ่งรวบรวมเพลงที่ใช้ในงานเลี้ยงของกษัตริย์และมีเนื้อหาบางส่วนสะท้อนชีวิตของคนชนชั้นสูง “ซ่ง” (颂) ซึ่งรวบรวมเพลงที่ใช้ในพิธีบูชาเทพและบรรพบุรุษ ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาหมวดกั๋วเฟิงเป็นหลัก เนื่องจากมีสัดส่วนกลอนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและบทบาทของสตรีจำนวนมากถึงร้อยละ 48 จึงเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการวิจัยประเด็นบทบาทสตรี

ในยุคที่กลอนในคัมภีร์ชิวจิงถูกเขียนและร้องต่อกันอย่างแพร่หลายนั้น เป็นช่วงที่เกิด “ระบบธรรมเนียมและดนตรี” (礼乐制度) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการจัดระเบียบสังคมจีนโบราณ ชนชั้น พิธีกรรม บทบาทหน้าที่และธรรมเนียมปฏิบัติล้วนถูกควบคุมตามหลักจารีต และพัฒนาไปเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายในยุคหลัง (Li Zehou, 2015, p. 3) ในสังคมปิตาธิปไตยที่สนับสนุนระบบธรรมเนียมนี้ สตรีคือกลุ่มที่ถูกจำกัดวิถีชีวิตและพื้นที่ในสังคมมากที่สุด แนวคิดนี้ยังส่งผลสืบเนื่องผ่านค่านิยมมาจวบจนยุคปัจจุบัน เช่น แนวคิดลัทธิขงจื๊อ (儒家思想) แนวคิด “สตรีงามนามาซึ่งภัยพิบัติ” (红颜祸水) “การคลุมถุงชน” (包办婚姻) การแต่งงานกับตระกูลที่ฐานะเท่าเทียมกัน (门当户对) และพัฒนาสู่กฎหมายครอบครัวยุคราชวงศ์ถัง เช่น “เจ็ดเงื่อนไขบอกเลิกภรรยา” (七出) “สามเงื่อนไขห้ามบอกเลิกภรรยา” (三不去) ในยุคราชวงศ์ถัง (Zhangsun Wuji, 1983, p. 267) ตลอดจนค่านิยมในปัจจุบัน เช่น การให้ความสำคัญกับลูกชายมากกว่าลูกสาว (重男轻女) แนวคิดลูกชายสืบสกุล (传宗接代) เป็นต้น ค่านิยมเหล่านี้ล้วนมีจุดเริ่มต้นจากระบบธรรมเนียมและดนตรีในยุคราชวงศ์โจว ดังนั้นการศึกษาชีวิตและบทบาทของสตรีในยุคราชวงศ์โจวตะวันตกจึงเป็นกุญแจสำคัญในการทำ ความเข้าใจจุดเริ่มต้นของธรรมเนียมประเพณีที่สตรีตกอยู่ในสถานะผู้เสียเปรียบมาโดยตลอด

งานวิจัยในปัจจุบันที่ศึกษาสตรีผ่านกลอนในคัมภีร์ชิวจิงเน้นศึกษาวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ ภาษาและคุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์ แต่งานวิจัยที่เน้นวิเคราะห์บทบาทสังคมของสตรียังมีน้อย โดยเฉพาะการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างชนชั้นซึ่งมีประสบการณ์และสถานะทางสังคมแตกต่างกัน อีกทั้งงานวิจัยที่วิเคราะห์อิทธิพลของระบบธรรมเนียมและดนตรีต่อการควบคุมความประพฤติและจำกัดบทบาทของสตรียังมีน้อย และยังขาดการศึกษาวิเคราะห์ว่าสตรีในสังคมปิตาธิปไตยยุคราชวงศ์โจวมีพื้นที่ต่อรองในรูปแบบใด

¹ “บอกเลิกภรรยา” ในภาษาจีนคือคำว่า “休” เป็นสิทธิของสามีและครอบครัวยุคโบราณที่สามารถบอกเลิกและให้ภรรยากลับบ้านตนเอง ซึ่งทำได้ง่ายและอิสระกว่าการที่ภรรยาจะบอกเลิกสามีซึ่งมีขั้นตอนซับซ้อนมากกว่า

ดังนั้น งานวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ภาพแทนและบทบาทของสตรีที่ปรากฏในหมวดกัวเฟิงในคัมภีร์ซื่อจิง โดยจัดประเภทตามเนื้อหาและบทบาททางสังคม และเปรียบเทียบบทบาทสตรีทั้งสองชนชั้นภายใต้ระบบธรรมเนียมและดนตรีในสังคมปิตาธิปไตย โดยเลือกจำกัดขอบเขตศึกษาเฉพาะหมวด กัวเฟิงซึ่งสะท้อนภาพของสตรีได้อย่างหลากหลายและเด่นชัดที่สุด

งานวิจัยนี้มีความสำคัญต่อการศึกษาวรรณกรรมจีนในหลายมิติ ประการแรก การวิเคราะห์กลอนในคัมภีร์ซื่อจิงผ่านมุมมองของบทบาทสังคม ชนชั้น และเพศสภาพ ทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างสังคมกับวรรณกรรมงานเขียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ประการที่สอง การแบ่งบทบาทหน้าที่ของสตรีเป็นชนชั้นสูงและชนชั้นแรงงาน ช่วยส่งเสริมการวิจัยข้ามชนชั้นในวรรณคดีจีนโบราณให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นซึ่งเป็นประเด็นที่ยังขาดแคลนงานวิจัย ประการที่สาม การวิเคราะห์กลอนสตรีด้วยกรอบของระบบธรรมเนียมและดนตรีควบคู่กับทฤษฎีร่วมสมัย เช่น บทบาทสังคมและสตรีนิยม ช่วยให้เข้าใจโครงสร้างสังคมปิตาธิปไตยในยุคราชวงศ์โจวได้อย่างละเอียดลุ่มลึก ประการสุดท้าย ผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการศึกษาแนวคิด ประวัติศาสตร์ ค่านิยมผ่านวรรณกรรมจีนโบราณในยุคก่อนราชวงศ์ฉิน ช่วยให้เข้าใจพลวัตทางวัฒนธรรมระหว่างวรรณกรรม สังคมและเพศสภาพได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2. ทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยเกี่ยวกับสตรีในคัมภีร์ซื่อจิงในประเทศจีนนั้นเน้นศึกษา 3 ประเด็น ได้แก่ การจัดประเภทสตรี การศึกษาความงามในอุดมคติ และการศึกษากลอนเฉพาะบท

2.1 การจัดประเภทสตรี

งานวิจัยที่ศึกษาสตรีในคัมภีร์ซื่อจิงจัดประเภทสตรีด้วยเกณฑ์ที่แตกต่างกัน สะท้อนให้เห็นมุมมองวิเคราะห์หรือแนวคิดของผู้เขียนที่ให้ความสำคัญต่อเรื่องของสตรีที่หลากหลาย อาทิ

การสะท้อนว่าความงามในอุดมคตินั้นต้องสมบูรณ์ทั้งรูปลักษณ์และจรรยา เช่น เต็งเทียนเถียนและหลี่ชาน (Deng Tiantian & Li Shan, 2007, pp. 173-175) อ้างอิงแนวคิดสี่จรรยา (四德) แบ่งเอกลักษณ์อันอุดมคติของสตรีในคัมภีร์ซื่อจิงเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ “จรรยา วาจา โฉมลักษณ์ ทักษะ” (德、言、容、功) ซึ่งครอบคลุมความงามงดงามของสตรีจากภายในสู่ภายนอก ในขณะที่จางอิง (Zhang Ying, 2019, pp. 100-102) แบ่งประเภทความงามของสตรีในคัมภีร์ซื่อจิง ตามลักษณะการแสดงออกเป็น 3 ประเภท คือ ความงามของรูปลักษณ์ ความงามจากภายใน และความงามงดงามของอารมณ์ความรู้สึก สะท้อนให้เห็นว่าความงามของสตรีในยุคดังกล่าวให้ความสำคัญกับความงามทั้งภายนอกและภายใน

การแบ่งประเภทโดยให้ความสำคัญต่ออุปนิสัยและอารมณ์ความรู้สึก เช่น ไป่เหียนลิ่ง (Bai Yanling, 2014, pp. 15-19) แบ่งประเภทของสตรีในคัมภีร์ซื่อจิงตามลักษณะอุปนิสัยในแก้การปัญหา ได้แก่ สตรีที่จิตใจดีและอ่อนแอ สตรีที่ฉลาดและขยัน สตรีที่คิดถึงและทุกขระทม อย่างไรก็ตาม การจัด

ประเภทกลอนตามอุปนิสัยสตรีในบางบทความมีเกณฑ์ไม่ชัดเจนหรือทับซ้อนกัน เช่น สี่ขงอิง (Xu Songying, 1987, pp. 63-68) จัดประเภทสตรีที่มีความรักตามลักษณะอุปนิสัย 5 หมวด ได้แก่ “กล้าหาญจริงใจ เผ็ดร้อน” “ใสซื่อ ร่าเริง อ่อนนุ” “เรียบร้อย สุขุม อ่อนโยน” “ซื่อซลาด ลังเล โกรธแค้น” “กล้าหาญ ยืนหยัดในรัก ซื่อสัตย์” ซึ่งมีหลายหมวดที่มีอุปนิสัยเหมือนและคล้ายคลึงกันจนไม่อาจแบ่งให้ชัดเจนได้

งานวิจัยที่จัดประเภทสตรีในคัมภีร์ซื่อจิงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า นักวิชาการต่างให้ความสำคัญต่อ “ภาพลักษณ์” และ “ตัวตน” ของสตรีในมิติต่างกันไป ทั้งในฐานะความงามอุดมคติที่ต้องสมบูรณ์ทั้งภายนอกและภายในตามกรอบศีลธรรม ไปจนถึงความงามเชิงอารมณ์ ความคิด และอุปนิสัยที่สัมพันธ์กับวิธีเผชิญปัญหาในชีวิต อย่างไรก็ตาม การจัดประเภทจำนวนไม่น้อยยังคงมุ่งเน้นที่คุณลักษณะเฉพาะตัวของสตรีในระดับปัจเจก และในบางกรณีมีเกณฑ์ที่ทับซ้อนกันจนยากจะแบ่งให้ชัดเจน จึงยังไม่อาจอธิบายให้เห็นมิติของโครงสร้างสังคมและเงื่อนไขการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันของสตรีได้อย่างครบถ้วน

2.2 การศึกษาความงามในอุดมคติ

การศึกษาความงามในอุดมคติมุ่งวิเคราะห์แนวคิดและค่านิยมทางสังคมที่สะท้อนผ่านภาพลักษณ์ของสตรี ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม โดยเฉพาะในสมัยราชวงศ์โจวซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดการสร้างสังคมปิตาธิปไตยเริ่มมีอิทธิพลต่อสตรีอย่างชัดเจน งานศึกษาจำนวนมากจึงเน้นสำรวจลักษณะของ “ความงามในอุดมคติ” เพื่อสะท้อนบทบาทของสตรีตามบรรทัดฐานทางศีลธรรม ตลอดจนวิเคราะห์กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ใช้พรรณนาและสื่อสารความงามดังกล่าว อาทิ เฉินลี่และจูลี่ฮุย (Chen Li & Zhu Lihui, 2013, pp. 63-68) สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการพรรณนาตัวละครสตรีในคัมภีร์ซื่อจิงในรอบ 30 ปีที่ผ่านมาพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่นิยมศึกษาตัวละครสตรีที่ถูกค่านิยมจำกัดบทบาทในสังคม อาทิ ภรรยาที่ถูกทอดทิ้ง ภรรยาที่คิดถึงสามี และเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน หม่าลุ่ลู่ (Ma Lulu, 2016, pp. 63-65) ได้วิเคราะห์กลวิธีการพรรณนาความงามจากมุมมองของสตรี โดยเชื่อมโยงกับโครงสร้างปิตาธิปไตยที่กำหนดภาพลักษณ์ของสตรีตามความคาดหวังของสังคม พร้อมทั้งหยิบยกกลอนที่เล่าเรื่องสตรีที่พยายามต่อต้านธรรมเนียมดั้งเดิมซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการตื่นรู้ ในขณะที่เต็งเทียนเทียนและหลี่ชาน (Deng Tiantian & Li Shan, 2007, pp. 173-175) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความงามงดงามภายในและภายนอกของสตรีในคัมภีร์ซื่อจิง และชี้ให้เห็นว่าความงามงดงามภายนอกของสตรีในยุคนี้จะถูกยกย่องก็ต่อเมื่อสตรีมีความงามภายในควบคู่แล้วเท่านั้นซึ่งสะท้อนมาตรฐานจริยธรรมที่สังคมใช้กำกับบทบาทสตรี ในด้านภาพลักษณ์ภายนอก หวังจื่อฟาง (Wang Zhifang, 2017, pp. 117-120) ศึกษาลักษณะร่วมของสตรีที่งดงามในหมวดเบี่ยงเฟิง ยงเฟิง และเว่ยเฟิงซึ่งเป็นหัวข้อย่อยในหมวดกั๋วเฟิง โดยพบว่าความงามในอุดมคติของสังคมในยุคราชวงศ์โจวคือสตรีที่รูปร่างใหญ่และผิวขาว ในขณะที่หม่าเฟิงหฺวา (Ma Fenghua, 2000, pp. 52-55) พบว่าสตรีในยุคราชวงศ์โจวนิยมสวมเสื้อผ้าสีขาวหรือสีอ่อนซึ่งเป็นบรรทัดฐานความงามที่อ้างอิงจากธรรมชาติ

งานศึกษาทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่าความงามในอุดมคติของสตรีในคัมภีร์ซื่อจิง เป็นผลลัพธ์ของการผสมผสานระหว่างค่านิยมทางศีลธรรม จารีตทางสังคม และสุนทรียศาสตร์แห่งธรรมชาติ ความงาม

มีใช้เพียงลักษณะภายนอก แต่ยังหมายรวมถึงคุณค่าทางจิตวิญญาณที่สะท้อนความงามของกิริยา ปฏิญา และศีลธรรม ปัจจัยเหล่านี้เป็นรากฐานของภาพลักษณ์ “สตรีงามในอุดมคติจีน” ที่ดำรงอยู่ในวัฒนธรรมจีน มาเป็นเวลานาน

2.3 กลวิธีการเขียน

บทความที่ศึกษาวิธีการเขียนใน *คัมภีร์ชิวอิง* มีหลากหลายประเด็น อาทิ หวังอิง (Wang Ying, 2005, pp. 66-70) ศึกษาวิธีการพรรณนาภาพลักษณ์ของตัวละคร หยิงหลินซีและเซียวเยียนจื่อ (Yang Linxi & Xiao Yanzhi, 2017, pp. 52-55, 94) พบว่า *คัมภีร์ชิวอิง* มักเปรียบเทียบรูปลักษณ์ของสตรีกับวัตถุหรือธรรมชาติ และมักใช้เครื่องประดับเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงคุณธรรมของสตรี ในขณะที่เซวียจื่อซง (Xue Zicong, 2021, pp. 22-27) ก็เห็นว่าคนจีนนำคุณสมบัติหยกมาเปรียบเทียบกับลักษณะที่ดีของสตรี เช่น เนื้อเนียนละเอียดของหยกสื่อถึงผิวพรรณเกลี้ยงเกลาของสตรี ความงดงามตามธรรมชาติของหยกเปรียบเหมือนสตรีที่งดงามและบริสุทธิ์ นอกจากนี้ หลี่เจี๋ยหลิง (Li Jieliang, 2013, pp. 96-104) ยังศึกษาการใช้แมลงเป็นสัญลักษณ์เปรียบเทียบความงามของสตรีโดยเน้นศึกษาจากกลอน “หมวดเว่ยเฟิง บทชวู่เหริน” (《卫风·硕人》) และ “หมวดเสี่ยวหย่า บทตูเหรินชิว” (《小雅·都人士》)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การพรรณนาสตรีใน *คัมภีร์ชิวอิง* ไม่จำกัดเพียงภาพลักษณ์ทางกายภาพ แต่ยังสะท้อนค่านิยมทางสังคมและจริยธรรมของสังคมผ่านถ้อยคำเปรียบเทียบ ธรรมชาติหรือสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม งานศึกษาที่มีอยู่ครอบคลุมทั้งด้านวรรณศิลป์และการตีความทางปรัชญาซึ่งสำคัญต่อการทำความเข้าใจสตรีในยุคโบราณ และยังเปิดพื้นที่ให้ตั้งคำถามใหม่เกี่ยวกับมุมมองต่อเพศภายใต้โครงสร้างสังคมในวรรณกรรมจีนยุคแรกเริ่มอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนพัฒนาการของการศึกษาหลายประเด็น อาทิ การจัดประเภทสตรี การวิเคราะห์ความงามในอุดมคติ และการศึกษาวิธีการเขียน โดยชี้ให้เห็นว่าภาพลักษณ์สตรีใน *คัมภีร์ชิวอิง* ได้มีเพียงคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ แต่ยังสื่อความหมายเชิงสังคม วัฒนธรรม และอุดมการณ์ในสมัยราชวงศ์โจวที่สัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจและค่านิยมในสังคมอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่มีอยู่ยังขาดการอธิบายมิติทางชนชั้นและบริบททางสังคมที่กำหนดบทบาทของสตรีอย่างเป็นระบบ งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งขยายกรอบการวิเคราะห์จากระดับปัจเจกไปสู่การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ชนชั้น และวัฒนธรรม เพื่อเข้าใจบทบาท ภาพลักษณ์ และคุณค่าของสตรีใน *คัมภีร์ชิวอิง* อย่างลุ่มลึกและรอบด้านยิ่งขึ้น

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะ บทบาท และประสบการณ์ของสตรีที่ปรากฏในกลอนหมวดกั๋วเฟิงใน *คัมภีร์ชิวอิง* พร้อมอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบทกลอนและโครงสร้างสังคมในยุคราชวงศ์โจวตะวันตก

3.2 เพื่อเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ ประสพการณ์ และลักษณะการแสดงออกทางอารมณ์ระหว่างสตรีชนชั้นสูงและสตรีชนชั้นแรงงานในหัวข้อการแต่งงาน บทบาทหน้าที่ และการชื่นชมความงาม

3.3 เพื่อศึกษาขอบเขตเสรีภาพของสตรีในแต่ละชนชั้นภายใต้ระบบสังคมที่ควบคุมด้วยจารีตและพิธีกรรม พร้อมทั้งให้เห็นรูปแบบการต่อรองที่สะท้อนผ่านภาษา กลอน และการแสดงออกเชิงอารมณ์

4. ข้อตกลงของงานวิจัย

4.1 กลอนหัวข้อสตรีในงานวิจัยนี้หมายถึงกลอนที่สตรีเป็นตัวละครหลักของเรื่อง ไม่นับรวมกลอนที่กล่าวถึงสตรีเพียงบางประโยค

4.2 งานวิจัยนี้ใช้บรรณานุกรมของหนังสือ 《诗经国风新注》² ซึ่งศาสตราจารย์หยวนสิงเพย (袁行霈) เป็นบรรณาธิการหลักและหนึ่งในคณะผู้เขียน

4.3 งานวิจัยนี้ใช้หลักเกณฑ์การถอดเสียงตามเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนของประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ประกาศ ณ วันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2549

4.4 ผู้วิจัยเป็นผู้แปลชื่อกลอนและเนื้อหาจากต้นฉบับภาษาจีนเป็นภาษาไทยในงานวิจัยนี้

5. วิธีดำเนินงานวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล (Textual Analysis) หลังจากศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยรวบรวมและคัดกรองกลอนที่เกี่ยวกับสตรีในหมวดกวีเพิงในคัมภีร์ชือจิง โดยให้สถิติและชื่อบทกลอนที่ครบถ้วน จากนั้นจึงคัดแยกกลอนตามสถานะทางสังคมของสตรีและแยกประเภทตามเนื้อหา หลังจากนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาของกลอนในแต่ละประเภท และเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างระหว่างสตรีชนชั้นสูงและชนชั้นแรงงาน สุดท้ายจึงสรุปผลการวิเคราะห์เพื่อสะท้อนให้เห็นสตรีสองชนชั้นในสังคมภายใต้อิทธิพลของระบบธรรมเนียมและดนตรีของยุคราชวงศ์โจว

6. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

6.1 ทฤษฎีบทบาททางสังคม

ทฤษฎีบทบาททางสังคม คือแนวคิดสำคัญด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยให้ความสำคัญกับ “สถานะ” และ “บทบาท” ที่กำหนดพฤติกรรม ค่านิยม และความหวังของสังคมต่อบุคคลหนึ่ง แนวคิดนี้เริ่มโดยจอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) ซึ่งอธิบายว่าบทบาททางสังคมเกิดจากกระบวนการ

² Yuan Xingpei et al. (2018) ศาสตราจารย์หยวนสิงเพย (袁行霈) เป็นนักวิชาการด้านวรรณคดีจีนโบราณที่มีชื่อเสียง ปัจจุบันเป็นอาจารย์อยู่ที่สาขาวิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยปักกิ่ง และดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศาสตร์อารยธรรมจีนแห่งมหาวิทยาลัยปักกิ่ง และผู้อำนวยการสถาบันวิจัยวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (Central Research Institute of Culture and History)

เรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ มนุษย์เข้าใจกฎเกณฑ์สังคมผ่านการสมมติบทบาทและแสดงพฤติกรรมตามแบบแผนที่สังคมกำหนด ต่อมา ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton) ขยายความหมายของบทบาทว่าเป็น “ลักษณะเชิงพลวัตของสถานภาพ” กล่าวคือ บุคคลแสดงพฤติกรรมตามแบบแผนที่ถูกกำหนดโดยสถานภาพ เช่น เพศ วัย ชนชั้น เครือญาติ หรือหน้าที่ทางสังคม การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงนำทฤษฎีบทบาทสังคมกับระบบธรรมเนียมและดนตรี (礼乐制度) มาวิเคราะห์กระบวนการกำหนดบทบาทสตรีในยุคราชวงศ์โจว และใช้อธิบายและเปรียบเทียบบทบาทของสตรีชนชั้นสูงและชนชั้นแรงงานได้อย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับบริบทโครงสร้างสังคมในยุคนั้น

6.2 ระบบธรรมเนียมและดนตรี

ระบบธรรมเนียมและดนตรี (礼乐制度) คือระบบโครงสร้างสังคมในยุคราชวงศ์โจว ตะวันตกที่กำหนดบทบาทคนในแต่ละชนชั้น แต่ละเพศและวัยให้ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม แนวคิดนี้เริ่มขึ้นโดยโจวกง (周公) ผู้กำหนดให้ใช้ “ธรรมเนียม” (礼) ควบคุมความประพฤติและใช้ “ดนตรี” (乐) เป็นเครื่องมือหล่อหลอมจิตใจประชาชน โครงสร้างสังคมภายใต้ระบบธรรมเนียมและดนตรีมีลำดับชั้นที่แน่นอน ได้แก่ กษัตริย์ เจ้าครองแคว้น ขุนนาง บัณฑิต และประชาชน โดยแต่ละชนชั้นมีหน้าที่และบทบาทต่อแคว้นหรือชาติแตกต่างกัน นอกจากนี้ ระบบธรรมเนียมและดนตรีสร้างความเหลื่อมล้ำทางเพศ ผลักดันแนวคิด “ชายสูงส่ง หญิงต่ำต้อย” (男尊女卑) ให้กลายเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในสังคม ในขณะที่เพศหญิงถูกจำกัดบทบาทให้อยู่ภายใต้การดูแลและการตัดสินใจของบุรุษ

ระบบธรรมเนียมและดนตรีเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมที่ควบคุมความคิด วิถีชีวิต การเมืองและประเพณีความเชื่อของคนในสังคม บทบาทและขอบเขตกิจกรรมของสตรีถูกธรรมเนียมจารีตลดทอนและกล่อมเกลาสตรีให้อ่อนน้อมเพื่อยอมรับบทบาทผู้คล้อยตาม ภาพลักษณ์ของ “ศรีภรรยาและมารดาที่ดีของลูก” (贤妻良母) จึงกลายเป็นคุณค่าทางสังคมที่ถูกมอบหมายให้สตรียึดถือและปฏิบัติตาม

6.3 ทฤษฎีสตรีนิยม

ทฤษฎีสตรีนิยมเป็นกรอบแนวคิดทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่ศึกษาความไม่เท่าเทียมทางเพศภายใต้โครงสร้างสังคมปิตาธิปไตย โดยศึกษารูปแบบการกดขี่ทางสังคม วัฒนธรรม และอำนาจที่ทำให้สตรีมีสถานะเป็นรองจากบุรุษ เพื่อเรียกร้องสิทธิ โอกาส และอำนาจต่อรองทางสังคมที่เท่าเทียมกันทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรม แนวคิดสตรีนิยมเริ่มต้นตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยแมรี วอลสโตนคราฟต์ (Mary Wollstonecraft) ผู้เสนอว่าสตรีควรได้รับเหตุผล ความรู้ และสิทธิในฐานะมนุษย์เท่าเทียมกับบุรุษ ต่อมาในศตวรรษที่ 19 ซูซาน บี. แอนโทนี (Susan B. Anthony) ผลักดันให้สตรีมีสิทธิลงคะแนนเสียงในสหรัฐอเมริกา ขยายขอบเขตการต่อสู้เชิงโครงสร้างอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 ซีมอน เดอ โบวัวร์ (Simone de Beauvoir) เสนอแนวคิดผ่านหนังสือ *The Second Sex* ว่าความเป็นสตรีถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการกล่อมเกลาก่อนทางสังคม ค่านิยม วัฒนธรรม และอำนาจเชิงโครงสร้างซึ่งผลักดันให้สตรีตกอยู่ในฐานะ “เพศที่สอง”

งานวิจัยนี้นำทฤษฎีสตรีนิยมมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การแสดงอารมณ์ วิธีคิด บทบาท และการต่อต้านจารีตของผู้หญิงในบทกลอน เพื่อเปิดเผยประสบการณ์สตรีในยุคราชวงศ์โจวผ่านมุมมองเชิงเพศสภาพ ทำให้สามารถเข้าใจบทบาท ความรู้สึก และการต่อรองอำนาจของสตรีในยุคโบราณได้อย่าง ลุ่มลึกและรอบด้านยิ่งขึ้น

7. ผลการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ สตรีชนชั้นสูง หมายถึง สตรีที่เกิดหรือแต่งงานอยู่ในครอบครัวซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมสูง เช่น ครอบครัวผู้รับราชการ ผู้ถือครองที่ดินศักดินา ขุนนางราชสำนัก ตลอดจนเจ้าครองแคว้น กษัตริย์และราชินิกุล เป็นต้น ส่วนสตรีชนชั้นแรงงาน หมายถึง สตรีที่เกิดหรือแต่งงานอยู่ในครอบครัวที่ ฐานะทางเศรษฐกิจและอำนาจทางสังคม ซึ่งมักต้องพึ่งพาแรงงานบุรุษ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย ประมง ทอผ้า รับจ้าง เก็บสมุนไพรร หรือทำงานใช้แรงงานอื่น ๆ เพื่อยังชีพ

เกณฑ์การแบ่งชนชั้นของสตรีในกลอนมีปัจจัยหลากหลาย อาทิ การสังเกตจากสิ่งของเครื่องใช้ เช่น อาหาร เสื้อผ้า การทำกิจกรรมในเรือน เช่น การปรนนิบัติสามี การทำพิธีบูชา การดูแลบ้าน การทำ กิจกรรมนอกเรือน เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ การทำงานเป็นหมู่คณะ การหยอกล้อระหว่างชายหญิง กระทั่งเรื่องราวพื้นหลังที่อ้างอิงจากหนังสือ 《诗经国风新注》

ผู้วิจัยรวบรวมกลอนหมวดกัวเฟิงในคัมภีร์ชื้อจิง (ต่อจากนี้เรียกว่าหมวดกัวเฟิง) ได้ทั้งสิ้น 160 บท เป็นกลอนหัวข้อสตรีจำนวน 77 บท โดยสามารถระบุได้ว่าเป็นสตรีชนชั้นสูงจำนวน 36 บท (ร้อยละ 46.75) สตรีชนชั้นแรงงานจำนวน 24 บท (ร้อยละ 31.17) และไม่สามารถระบุชนชั้นได้จำนวน 17 บท (ร้อยละ 22.08) จากสถิตินี้สะท้อนให้เห็นว่าแม้ชนชั้นสูงจะเป็นชนชั้นอภิสิทธิ์ในสังคมจีนยุคนั้น แต่ภาพของสตรี ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงชีวิตของสตรีชนชั้นสูง หากแต่ยังมีชีวิตของสตรีชนชั้นแรงงานในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ความหลากหลายของชนชั้นนี้ทำให้หมวดกัวเฟิงเหมาะสมต่อการศึกษาเปรียบเทียบสตรีสองชนชั้นอย่างเป็นระบบ

ตารางที่ 1

การแบ่งหมวดหมู่ตามเนื้อหาของกลอน

	การแต่งงาน	บทบาทหน้าที่	ชื่นชมความงาม	อื่น ๆ	ผลรวม
หญิงชนชั้นสูง	20	9	7		36
หญิงชาวบ้าน	16	5	2	1	24
ไม่สามารถระบุได้	12	2	2	1	17
ผลรวม	48	16	11	2	77

จากตารางข้างต้น ผู้วิจัยแบ่งกลอนตามเนื้อหาและบทบาทหน้าที่เป็น 3 ประเภทใหญ่ ได้แก่ การแต่งงาน บทบาทหน้าที่ และการชื่นชมความงาม การจัดประเภทนี้สะท้อนให้เห็นว่าสตรีส่วนใหญ่

ในกลอนถูกจำกัดบทบาทและขาดความเป็นปัจเจกบุคคล โดยมีปรากฏในฐานะผู้หญิงในตระกูลหนึ่ง ภรรยาของบุรุษคนหนึ่ง มารดาของบุตรคนหนึ่ง เนื้อหาในกลอนเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมของสตรีถูกจำกัดอยู่ในพื้นที่ครอบครัว เช่น การเข้าพิธีแต่งงาน การรอคอยสามีกลับบ้าน การถูกสามีทอดทิ้ง เป็นต้น สตรีไม่มีบทบาทในด้านการเมือง ไม่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้แขนงต่าง ๆ เช่น ปรัชญา คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม นอกจากนี้ กลอนหัวข้อการชื่นชมความงามยังตอกย้ำค่านิยมที่สังคมคาดหวังให้สตรีประพฤติปฏิบัติตามอย่างเต็มใจ

7.1 การแต่งงาน

หมวดการแต่งงานในงานวิจัยนี้ หมายถึง กลอนที่พรรณนาพิธีแต่งงาน ชีวิตรัก และชีวิตคู่ของสตรี มีกลอนทั้งสิ้น 48 บท ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดใน 3 หมวด สะท้อนให้เห็นว่าชีวิตคู่เป็นบทบาทหน้าที่สำคัญของสตรียุคราชวงศ์โจว เพราะทั้งความทุกข์และสุขของสตรีล้วนขึ้นอยู่กับสถานะนี้ ผู้วิจัยแบ่งหมวดการแต่งงานนี้ออกเป็น 4 หัวข้อย่อย ได้แก่ พิธีแต่งงาน สตรีถูกทอดทิ้ง สตรีคิดถึง และสตรีมีความรัก

ตารางที่ 2

การแบ่งประเภทในหมวดการแต่งงาน

	ชนชั้นสูง	ชนชั้นแรงงาน	ไม่สามารถสรุปได้	ผลรวม
พิธีแต่งงาน	6		5	11
สตรีถูกทอดทิ้ง	3	2	3	8
สตรีคิดถึง	6	7	1	14
สตรีมีความรัก	5	7	3	15
				48

จากตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนเกี่ยวกับพิธีแต่งงานล้วนเป็นกลอนของสตรีชนชั้นสูง สะท้อนให้เห็นว่าพิธีแต่งงานในยุคราชวงศ์โจวเป็นพิธีการสำคัญที่แสดงสถานะทางชนชั้นและตอกย้ำบทบาทของ *คัมภีร์ชิวอิง* ในฐานะเครื่องมือหล่อหลอมค่านิยมที่ชนชั้นปกครองต้องการถ่ายทอดให้ประชาชน ขณะที่กลอนประเภทสตรีถูกทอดทิ้ง สตรีคิดถึง และสตรีมีความรัก พบได้ทั้งในชนชั้นสูงและชนชั้นแรงงาน สะท้อนให้เห็นว่าอารมณ์ความโศกเศร้า ความเจ็บปวด หรือความคิดถึง เป็นประสบการณ์พื้นฐานของมนุษย์ทุกชนชั้น อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณากลอนหมวด “สตรีมีความรัก” และ “สตรีคิดถึง” จะพบว่ามีมากกว่าในกลอนสตรีชนชั้นแรงงาน จึงอาจตีความได้ว่า สตรีชนชั้นแรงงานมีพื้นที่แสดงออกทางอารมณ์กว้างกว่าสตรีชนชั้นสูงที่ถูกควบคุมด้วยด้วยจารีตและแบบแผนทางสังคมอย่างเคร่งครัด

7.1.1 พิธีแต่งงาน

กลอนพิธีแต่งงานมีทั้งหมด 11 บท ได้แก่ “หมวดโจวหนาน บทกวนจีว” (《周南·关雎》) “หมวดโจวหนาน บทจิวมู่” (《周南·樛木》) “หมวดโจวหนาน บทเถาเยา” (《周南·桃夭》)

“หมวดเช้าหนาน บทเขวี่เฉา” (《召南·鵲巢》) “บทเป๋ยเฟิง หมวดเยียนเยียน” (《邶风·燕燕》) “หมวดยงเฟิง บทตี้ตัง” (《鄘风·蟋蟀》) “หมวดเจิ้งเฟิง บทเจินเหว่ย” (《郑风·溱洧》) “หมวดฉีเฟิง บทหนานชาน” (《齐风·南山》) “หมวดฉีเฟิง บทปี้โก่ว” (《齐风·敝笱》) “หมวดฉีเฟิง บทไจ้ชีว์” (《齐风·载驱》) “หมวดเว่ยเฟิง บทเก่อหลี่” (《魏风·葛屨》) บทกลอนในหมวดนี้ส่วนใหญ่เป็นเพลงที่ใช้ร้องในพิธีแต่งงาน เนื้อเพลงจะกล่าวถึงคู่บ่าวสาวที่เหมาะสมปรองดอง กล่าวถึงสตรีที่ดีพร้อมตามอุดมคติผู้เป็นที่ยกย่องของบัณฑิตผู้มีคุณธรรม เช่น

“หมวดโจวหนาน บทกวนจีว” บรรยายลักษณะของสตรีผู้เหมาะสมเป็นเจ้าสาวว่า “窈窕淑女，君子好逑” (สตรีที่งามพร้อมด้วยรูปโฉมและกริยา ล้วนเป็นที่หมายปองของบัณฑิต) สะท้อนความคาดหวังให้สตรีนั้นมีจิตใจที่งดงามและมีความอ่อนช้อยซึ่งเป็นบรรทัดฐานทางกริยาของสตรี กลอนที่มีลักษณะคล้ายกันคือ “บทเป๋ยเฟิง หมวดเยียนเยียน” ซึ่งอธิบายลักษณะของสตรีในอุดมคติว่าต้อง “เป็นคนดี” (任) “จริงใจ” (塞) “ลุ่มลึก” (渊) “อบอุ่น” (温) “อ่อนโยน” (惠) “ประพฤติตัวดีงาม” (淑) “รอบคอบ” (慎) กลอนที่ถูกนำมาร้องในพิธีแต่งงานเหล่านี้ ชี้ให้เห็นคุณสมบัติเพียบพร้อมของเจ้าสาว และย้ำเตือนเจ้าสาวและสตรีทั้งหลายให้ประพฤติตัวตามแนวทางที่สังคมกำหนดให้

ขณะเดียวกัน กลอนในพิธีแต่งงานนิยมใช้คำว่า “กลับคืน” (归) เพื่อสื่อถึง “การออกเรือน” เช่น “หมวดโจวหนาน บทเถาเยา” ที่ชื่นชมความงามของเจ้าสาวเหมือนดอกท้อ “桃之夭夭，灼灼其华。之子于归，宜其室家” (ดอกท้อบานสะพรั่ง ดอกสีสดโชติช่วง สตรีนางนี้กลับคืน ทำครอบครัวให้สมบูรณ์) และ “หมวดเช้าหนาน บทเขวี่เฉา” ที่เปรียบสตรีเหมือนนกพิราบ “维鹊有巢，维鸠居之。之子于归，百两御之。” (นกกาเหมาสร้างรัง นกพิราบเข้าอาศัย สตรีนางนี้กลับคืน รถม้านับร้อยคอยต้อนรับ) คำว่า “กลับคืน” (归) หมายถึงสตรีแต่งงานไปอยู่ครอบครัวใหม่ที่ต่างฟุ้งฟงตลอดชีวิต การแต่งงานเปรียบเหมือนสตรีได้กลับไปในที่ที่ตนควรอยู่³ แนวคิดดังกล่าวยังคงส่งผลต่อค่านิยมจีนในปัจจุบัน เช่น การให้ความสำคัญต่อลูกชายมากกว่าลูกสาว (重男轻女) สำนวน “ลูกสาวที่แต่งงานออกไป ก็เหมือนน้ำที่สาตออกไป” (嫁出去的女儿，泼出去的水) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังนิยมเปรียบภรรยาเหมือนนกพิราบที่จะมาอาศัยในรังที่นกกาเหมาสร้างไว้แล้ว เปรียบเหมือนสตรีที่เข้าไปอาศัยในบ้านของสามีในฐานะผู้ที่มาขออาศัย หากวิเคราะห์จากมุมมองสตรีนิยมแล้ว แนวคิดนี้จึงลดทอนคุณค่าของสตรีตั้งแต่ก่อนแต่งงานเข้าเรือนเพื่อโน้มน้าวให้สตรียอมรับบทบาทของผู้คล้อยตามอย่างเต็มใจ และรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของครอบครัวสามี

นอกจากนำเสนอตัวอย่างอันดีงามของการปฏิบัติตามธรรมเนียมแล้ว กลอนในหมวดกั้วเฟิง ยังนำเสนอตัวอย่างของผู้ละเมิดธรรมเนียมจารีตอีกด้วย เช่น “หมวดฉีเฟิง บทหนานชาน” “หมวดฉีเฟิง บทปี้โก่ว” และ “หมวดฉีเฟิง บทไจ้ชีว์” ซึ่งล้วนเล่าเรื่องของหลู่เหวินเจียง (鲁文姜) ที่มีสัมพันธ์ชู้สาวกับ

³ 《春秋谷梁传·隐公二年》：“礼，妇人谓嫁曰归，反曰来归，从人者也。妇人在家制于父，既嫁制于夫，夫死从长子。妇人不可专行，必有从也。” (“พงศาวดารชุนชิวกู่เหลียงช้วน บทอันกงปีที่สอง” บันทึกว่า “จารีตนั้น สตรีแต่งงานเรียกว่ากลับ หากกลับบ้านเดิมเรียกว่ามากลับ สื่อว่าต้องพึ่งพิงคน สตรีตอนอยู่บ้านต้องให้บิดาควบคุมดูแล เมื่อแต่งงานแล้วต้องให้สามีควบคุมดูแล เมื่อสามีตายต้องให้บุตรชายคนโตควบคุมดูแล สตรีจะไม่ตัดสินใจเอง ต้องทำตามอย่างเชื่อฟัง”)

ฉีเซียงกง (齐襄公) ผู้เป็นพี่ชายร่วมสายเลือด และแม้ภายหลังเหวินเจียงแต่งงานไปยังแคว้นหลู่ แต่ก็ยังกลับมาสัมผัสพันธธัมกับพี่ชายที่แคว้นฉี กลอนเหล่านี้เป็นเครื่องมือทางสังคมเพื่อวิจารณ์ ตำนาน และประจักษ์ฉีเซียงกง หลู่เหวินเจียง และหลู่หวนกง (สามีของหลู่เหวินเจียง) เพื่อไม่ให้ผู้อื่นนำเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

นอกจากนี้ “หมวดเจิ้งเฟิง บทเจินเหว่ย” เป็นกลอนที่กล่าวถึงเทศกาลซังชือ (上巳节)⁴ ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวของปีที่อนุญาตให้หนุ่มสาวที่ยังไม่มีคู่ครองมาพบเจอกันได้ การ “ผอนปรน” นี้มิใช่การเปิดพื้นที่เสรีเพื่อความรัก หากแต่เป็นกลไกทางสังคมที่ชนชั้นผู้ปกครองต้องการให้หนุ่มสาวกลับไปปฏิบัติหน้าที่ตามโครงสร้างสังคมและบทบาททางเพศที่กำหนดไว้

กลอนแต่งงานเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า สังคมในยุคราชวงศ์โจวส่งเสริมโครงสร้างสังคมให้มั่นคงด้วยการกำหนดพิธีการ สร้างบรรทัดฐานสตรีในอุดมคติ และตำหนิตัวอย่างที่ไม่ดีในสังคม กระทั่งมีนโยบายผอนปรน โดยใช้วิธีผลิดักด้วยการขบถองในพิธีการเพื่อเน้นย้ำลักษณะของสตรีในอุดมคติและกล่อมเกล้าให้ประชาชนให้ยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางสำคัญ

7.1.2 สตรีถูกทอดทิ้ง

“สตรีถูกทอดทิ้ง” (弃妇诗) เป็นหัวข้อที่พบได้บ่อยในวรรณคดีจีนโบราณ เมื่อพิจารณาภายใต้กลไกทางการเมืองและวัฒนธรรมของคัมภีร์ชือจิง จะเห็นได้ว่ากลอนประเภทนี้มิได้สะท้อนเพียงปัญหาชีวิตของสตรี หากแต่ยังทำหน้าที่เป็นสื่อเชิงศีลธรรมโดยใช้ภาพสามีผู้ทอดทิ้งภรรยาเป็นตัวอย่างของการทำหน้าที่ที่ล้มเหลวของบุรุษ เพื่อเตือนใจให้ประชาชนดำรงชีวิตสมรสอย่างมั่นคง และปฏิบัติหน้าที่ต่อครอบครัวตามหลักจารีตอย่างเคร่งครัด

ในหมวดกั๋วเฟิง มีกลอนในหัวข้อสตรีถูกทอดทิ้งจำนวน 8 บท ได้แก่ “หมวดเซ้าหนาน บทเหวินไห่ชือ” (《召南·江有汜》) “หมวดเป้ยเฟิง บทไปโจว” (《邶风·柏舟》) “หมวดเป้ยเฟิง บทลิ่วอี” (《邶风·绿衣》) “หมวดเป้ยเฟิง บทริอเยว่” (《邶风·日月》) “หมวดเป้ยเฟิง บทกู่เฟิง” (《邶风·谷风》) “หมวดเว่ยเฟิง บทเหมิง” (《卫风·氓》) “หมวดหวังเฟิง บทจงกู่ไห่ทู่” (《王风·中谷有蓷》) “หมวดเจิ้งเฟิง บทจุนต้าหลู่” (《郑风·遵大路》)

กลอนสตรีถูกทิ้งของชนชั้นสูงมีจำนวน 3 บท ได้แก่ “หมวดเป้ยเฟิง บทไปโจว” “หมวดเป้ยเฟิง บทริอเยว่” และ “หมวดเป้ยเฟิง บทเหมิง” การทอดทิ้งสตรีชนชั้นสูงมี 2 สาเหตุหลัก คือ สามีหมดรัก เพราะรูปโฉมสตรีที่โรยราตามวัย และมีอนุภรรยาใหม่ เช่น

⁴ เทศกาลซังชือ (上巳节) คือ เป็นเทศกาลช่วงต้นเดือนสามที่สังคมเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มและหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานจะไปรวมตัวกันริมแม่น้ำเจินเหว่ย (溱洧) เพื่อหาคู่ครองที่เหมาะสม ใน “คัมภีร์จารีตราชวงศ์โจว หมวดดีกวน บทเหมยชือ” บันทึกเกี่ยวกับเทศกาลนี้ว่า “ยามถึงเดือนสองของกลางฤดูใบไม้ผลิ ให้ชายหญิงที่ยังไม่แต่งงานมาพบเจอกัน เมื่อถึงครานี้ คู่ที่หนีตามกันจะไม่ถูกห้าม หากไม่ปฏิบัติตามธรรมเนียมนี้โดยไร้เหตุผลอันควร ให้ลงโทษคนเหล่านั้น แม้สื่อต้องตรวจสอบว่าชายหญิงใดยังไม่แต่งงานและจัดการให้พวกเขาทำความรู้จักกัน” (中春之月，令会男女。于是时也，奔者不禁。若无故而不用令者，罚之。司男女之无夫家者而会之) (Xu Zhengying, 2017, p. 303)

“หมวดเว่ยเฟิง บทเหมิง” บรรยายสตรีที่ตัดพ้อสามีว่า “女也不爽，士贰其行。士也罔极，二三其德……言既遂矣，至于暴矣。兄弟不知，咥其焚矣。静言思之，躬自悼矣。” (ตัวข้าเองไม่บกพร่อง แต่ท่านกระทำผิดเอง ท่านทำผิดแปลกจากครรลอง โลเลไม่แน่นอน.....เมื่อข้าอยู่เป็นสุข ท่านก็ใช้ความรุนแรง พี่ชายน้องชายเดิมไม่รู้เรื่อง เมื่อกลับไปเจอหน้าและรู้เรื่องก็หัวเราะเยาะ เมื่อข้ามาคิดเรื่องนี้เจิบ ๆ ทำได้เพียงเศร้าโศกลำพัง) สตรีผู้นี้เมื่อแต่งงานแล้วถึงรู้ว่าสามีเป็นคนไร้คุณธรรม การกระทำไม่สอดคล้องกับคำพูด ทำร้ายตำทอภรรยา เมื่อสตรีวอนขอความช่วยเหลือจากครอบครัว พี่ชายน้องชายก็ไม่หวั่นไหว เนื่องจากทั้งสองแต่งงานกันโดยไม่มีแม่สื่อไปสูขตามธรรมเนียมที่ถูกต้อง ขะตารกรรมของนางจึงเป็นเสมือนบทเรียนสอนคนให้เชื่อฟังบิดามารดาและให้ผู้ใหญ่เลือกคู่ครองที่เหมาะสมให้

การที่สตรีชนชั้นแรงงานจะถูกทอดทิ้งนั้น นอกจากสาเหตุอกใจและรูปโฉมโรยราเหมือนกรณีของสตรีชนชั้นสูงแล้ว ยังหมายรวมถึงการถูกทอดทิ้งเพราะสามีที่ได้ดิบได้ดีในหน้าที่การงานอีกด้วย กลอนสตรีถูกทิ้งของชนชั้นแรงงานที่ปรากฏในหมวดกั๋วเฟิงมีจำนวน 2 บท ได้แก่ “หมวดเป้ยเฟิง บทกั๋วเฟิง” (《邶风·谷风》) “หมวดหวังเฟิง บทจุกั๋วไหย่วทู่” (《王风·中谷有蓷》)

“หมวดเป้ยเฟิง บทกั๋วเฟิง” ตัดพ้อสามีทอดทิ้งหลังจากฐานะร่ำรวย “不我能慼，反以我为讎，既阻我德，贾用不售。昔育恐育鞫，及尔颠覆。既生既育，比予于毒。” (ท่านไม่รักข้า แต่กลับมองข้าเหมือนอริ ไม่สนความดีของข้า เหมือนข้าเป็นของดีที่ไม่ถูกวางขาย แต่ก่อนเราทั้งสองกลัวว่าถึงยามชราจะยากจน จึงร่วมพันผัวด้วยกันกับท่าน บัดนี้กิจการครอบครัวเฟื่องฟู ท่านกลับมองข้าราวกับพิษร้าย)

“หมวดหวังเฟิง บทจุกั๋วไหย่วทู่” บรรยายภาพสตรีที่สิ้นหวังเพราะถูกสามีทอดทิ้ง “有女仳离，慨其叹矣。慨其叹矣，遇人之艰难矣……啜其泣矣，何嗟及矣。” (มีหญิงถูกทอดทิ้ง นั่งทอดถอนใจนั่งทอดถอนใจ เพราะถูกคนทำให้ประสบความลำบาก.....ร้องไห้สะอื้น ครวญครางหมดหนทาง)

เมื่อเปรียบเทียบภาพสตรีที่ถูกทอดทิ้งในชนชั้นสูงและชนชั้นแรงงาน จะเห็นได้ว่าความทุกข์ของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันตามสถานะทางสังคม กล่าวคือ การแต่งงานของสตรีชนชั้นสูงมักเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองและคนกลางเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างสองตระกูล “การทอดทิ้ง” ของสตรีกลุ่มนี้ปรากฏในรูปแบบของการละเลย อกใจหรือผิดคำมั่นสัญญา มิใช่การหย่าร้างโดยตรง ลักษณะรวมอย่างหนึ่งของสตรีชนชั้นสูงเมื่อรู้ว่าสามีทอดทิ้ง คือการตรวจสอบตนเองก่อนว่าบกพร่องในหน้าที่หรือไม่ เช่น “静言思之” (เมื่อข้าคิดเรื่องนี้อย่างเจิบ ๆ) “女也不爽” (ตัวข้าเองหาได้บกพร่องไม่) และ “宁不我报” (เหตุใดท่านไม่ตอบแทนข้าด้วยหน้าที่สามีที่ดี) เมื่อพบว่าตนมิได้ทำผิด ก็ความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจและไม่ยุติธรรม ในทางตรงกันข้าม “การทอดทิ้ง” ของสตรีชนชั้นแรงงานมักหมายถึงการหย่าร้างโดยตรง เนื่องจากครอบครัวของสตรีกลุ่มนี้มิได้มีพันธะผลประโยชน์ผูกพันกับฝ่ายสามี การถูกทอดทิ้งจึงย่อมส่งผลกระทบต่อสถานะของสตรีผู้นั้นและสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวสตรี ความทุกข์ของสตรีชนชั้นแรงงานจึงมักแสดงออกอย่างตรงไปตรงมา เช่น การร้องไห้ การเล่าความลำบากที่เคยผ่านร่วมกัน เผยให้เห็นความรู้สึกหมดหวังและไร้อำนาจต่อรองใด ๆ ในสังคม

กลอนในหมวดหมู่นี้จึงสะท้อนให้เห็นชัดว่า สตรีในสังคมยุคราชวงศ์โจวถูกกำหนดให้เป็นฝ่ายพึ่งพิง ถูกกลืนตรอนสิทธิในการตัดสินใจอนาคตตนเอง และมีชีวิตที่ขึ้นอยู่กับอำนาจการตัดสินใจของบุรุษ เมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการเรียบเรียงคัมภีร์ชิวจิงแล้ว จะเห็นว่า กลอนในหมวดนี้ไม่เพียงสะท้อนปัญหาที่สตรีเผชิญ แต่ยังชี้ความผิดของบุรุษโดยเป็นเสมือนกระจกสะท้อนให้บุรุษในสังคมตระหนักถึงผลลัพธ์จากการกระทำของตน เพราะท้ายที่สุดแล้ว มีเพียงบุรุษเท่านั้นที่มีอำนาจและโอกาสจะเปลี่ยนแปลงปัญหาเหล่านี้ได้

7.1.3 สตรีคิดถึง

กลอนสตรีที่คิดถึง (思妇诗) หมายถึงกลอนที่ภรรยาคิดถึงสามีที่ไปทำงานข้าราชการหรือออกรบ กลอนที่ภรรยาคิดถึงบ้านเกิด และกลอนที่สามีเป็นผู้คิดถึงภรรยา กลอนสตรีคิดถึงสะท้อนบทบาทหน้าที่ต่อสังคมและชาติของบุรุษและสตรี ชี้นำให้ประชาชนในสังคมมีความภักดีและยอมอุทิศความสุขส่วนตนเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ กลอนสตรีคิดถึงในหมวดกัวเฟิงมีทั้งสิ้น 14 บท เป็นกลอนของสตรีชนชั้นสูงจำนวน 6 บท สตรีชนชั้นแรงงานจำนวน 7 บท และกลอนที่ไม่สามารถระบุชัดเจนได้จำนวน 1 บท

กลอนสตรีคิดถึงของชนชั้นสูงมีจำนวน 6 บท ได้แก่ “หมวดเป้ยเฟิง บทเจี๋ยนส่วย” (《邶风·泉水》) “หมวดโจวหนาน บทเจี๋ยนเออร์” (《周南·卷耳》) “หมวดเว่ยเฟิง บทจู่กาน” (《卫风·竹竿》) “หมวดเว่ยเฟิง บทเหอกวง” (《卫风·河广》) “หมวดเว่ยเฟิง บทปั๋วชี่” (《卫风·伯兮》) “หมวดฉินเฟิง บทเสี่ยวหรง” (《秦风·小戎》) ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทย่อย คือ กลอนคิดถึงสามีที่ออกรบ และกลอนคิดถึงบ้านเกิดและครอบครัว

กลอนที่พรรณนาสตรีชนชั้นสูงผู้คิดถึงสามีที่เดินทางไปรบ มีทั้งสิ้น 3 บท ได้แก่ “หมวดโจวหนาน บทเจี๋ยนเออร์” “หมวดเว่ยเฟิง บทปั๋วชี่” “หมวดฉินเฟิง บทเสี่ยวหรง” เช่น

“หมวดเว่ยเฟิง บทปั๋วชี่” พรรณนาสตรีผู้คิดถึงสามีที่ออกไปรบตามคำสั่งของกษัตริย์ราชวงศ์โจว (周王) “自伯之东，首如飞蓬。岂无膏沐，谁适为容……愿言思伯，甘心首疾……愿言思伯，使我心痠。” (ตั้งแต่ท่านเดินทางไปตะวันออก ผมขำยุ่งเหยิง หรือข้าไม่มีสบูสระผมฉันหรือ เพียงแต่ข้าจะแต่งหน้าให้ใครดูชม……ใจคิดถึงแต่เพียงท่าน จนยอมปวดหัว……ใจคิดถึงแต่เพียงท่าน จนใจข้าชอกช้ำล้มป่วย) กลอนบทนี้น่าเสียดายที่ปล่อยปลະละเลยมการดูแลตนเองจนถึงขั้นล้มป่วยเพราะความคิดถึงสะท้อนความรักและภักดีต่อสามีซึ่งเป็นหน้าที่และจริยธรรมอันดีของผู้เป็นภรรยา

“หมวดฉินเฟิง บทเสี่ยวหรง” เล่าเรื่องสามีซึ่งออกไปรบกับชนเผ่าหรง (戎族) “言念君子，温其如玉。方何为期？胡然我念之。” (เมื่อคิดถึงสามี ผู้ดั่งงามดุจหยก เมื่อไหร่เขาจะกลับมา เพียงนึกก็คิดถึง) เนื้อหาส่วนต้นของกลอนบทนี้บรรยายลักษณะของม้า รถศึก และอาวุธได้อย่างละเอียด จึงสันนิษฐานได้ว่าอาจเขียนโดยสามีก่อนจะจินตนาการว่าภรรยาที่บ้านคิดถึงตนมากเพียงใด การเขียนโดยสลับมุมมองเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่า ไม่ใช่เพียงภรรยาเท่านั้นที่คิดถึงสามี แต่ผู้เป็นสามีก็หวังว่าภรรยาจะคิดถึงและ

รอคอยตนอยู่เสมอ กลอนประเภทนี้สะท้อนภาพอุดมคติของความสัมพันธ์สามีภรรยาซ้อนทับภาพความเสียสละผลประโยชน์ส่วนรวม

กลอนที่สตรีคิดถึงบ้านเกิด มีทั้งสิ้น 3 บท ได้แก่ “หมวดเป้ยเฟิง บทเจียนฮ่วย” “หมวดเว่ยเฟิง บทจู้กาน” “หมวดเว่ยเฟิง บทเหอก่วง” ล้วนกล่าวถึงจิตใจของเจ้าครองแคว้นซึ่งต้องสมรสกับเจ้าครองแคว้นอื่น ๆ เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างรัฐ เช่น

“หมวดเป้ยเฟิง บทเจียนฮ่วย” กล่าวว่า “有怀于卫，靡日不思。变彼诸姬，聊与之谋……思须与漕，我心悠悠。驾言出游，以写我忧。” (คิดถึงแคว้นเว่ย ทุกวันคืน จึงปรึกษากับบรรดาญาติหญิงที่แต่งงานมาด้วย……คิดถึงเมืองชีว์และเมืองเจา ในใจเศร้าซ้ำ จึงนั่งรถออกไปเที่ยวเล่น เพื่อคลายความทุกข์ในใจฉัน) พรรณนาธิดาเจ้าครองแคว้นเว่ยที่ความทุกข์ใจเพราะไม่อาจกลับบ้านเกิดได้ จึงทำได้เพียงออกไปนั่งรถชมวิวทิวทัศน์เพื่อคลายความทุกข์เหงา กลอนในลักษณะเดียวกันคือ “หมวดเว่ยเฟิง บทจู้กาน” ที่พรรณนาธิดาเจ้าครองแคว้นล่งเรือท่องแม่น้ำฉีเพื่อคลายความคิดถึงบ้าน “女子有行，远兄弟父母……淇水悠悠，桹桹松舟。驾言出游，以写我忧。” (ลูกสาวแต่งงานออกไป ห่างไกลพี่ชายน้องชายและพ่อแม่……แม่น้ำฉีไหลเชี่ยว คว้าไม้พายสนล่องเรือสน ล่องออกไปเที่ยวเล่น เพื่อคลายทุกข์ในใจฉัน) การนั่งรถชมวิวหรือเที่ยวล่องเรือสะท้อนให้เห็นกระบวนการจัดการอารมณ์ของสตรีชนชั้นสูงกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นการพยายามดำเนินตามบทบาทหน้าที่ทางการเมืองและสังคมที่ตนเองแบกรับ

“หมวดเว่ยเฟิง บทเหอก่วง” พรรณนาความคิดถึงลูกและสามีหลังจากกลับมาแคว้นบ้านเกิดของท่านหญิงซ่งหวน “谁谓河广？一苇杭之。谁谓宋远？跂予望之。” (ใครกันบอกว่าแม่น้ำหวงโหลกว้างใหญ่ แผตันอ้อลอยข้ามผ่านได้ ใครกันบอกว่าแคว้นซ่งห่างไกล เพียงเขย่งปลายเท้าก็มองเห็น) กลอนบทนี้เล่าถึงท่านหญิงซ่งหวน (宋桓夫人) ที่เดินทางกลับแคว้นเว่ยซึ่งเป็นบ้านเกิดของตนเพื่อร่วมต่อต้านการรุกรานของชนเผ่าตี้ (狄族) นอกเหนือ จากความคิดถึงลูกและสามีที่อยู่แดนไกลแล้ว เมื่อพิจารณาตามจารีต การที่ท่านหญิงออกจากแคว้นซ่งและเข้ามามีบทบาททางการเมืองในแคว้นเว่ยเพื่อร่วมต่อต้านชนเผ่าตี้ ถือเป็นพฤติกรรมที่ก้าวล้ำขอบเขตบทบาทสตรีซึ่งไม่ควรแทรกแซงการบริหารบ้านเมือง ทว่าการกระทำดังกล่าวกลับได้รับการยกย่องในฐานะตัวอย่างของความกตัญญูและความจงรักภักดีเพราะการอุทิศตนนี้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของชาติ ในมุมมองสตรีนิยม เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าสตรีชนชั้นสูงยังคงมีพื้นที่ต่อรองอำนาจและสามารถมีบทบาททางการเมืองได้ สะท้อนให้เห็นความยืดหยุ่นซึ่งสมเหตุสมผลเหมือนของกรอบจารีตต่อบทบาทสตรีในบริบทการเมืองของสมัยนั้น

กลอนคิดถึงสตรีของชนชั้นแรงงานมีทั้งสิ้น 7 บท ได้แก่ “หมวดโจวหนาน บทรุ่เฟิน” (《周南·汝坟》) “หมวดเซ้าหนาน บทเฉาฉุง” (《召南·草虫》) “หมวดเซ้าหนาน บทอินฉีเหลย” (《召南·殷其雷》) “หมวดเป้ยเฟิง บทสยงจื้อ” (《邶风·雄雉》) “หมวดเว่ยเฟิง บทโหย่วหู” (《卫风·有狐》) “หมวดหว่งเฟิง บทจวินจื่ออ้อวี่” (《王风·君子于役》) “หมวดถ้งเฟิง บทเก้อเซียง” (《唐风·葛生》) ส่วนใหญ่กลอนสตรีคิดถึงของชนชั้นแรงงานจะสอดแทรกกิจกรรมทำงานไปด้วย สะท้อนให้เห็นบทบาท

หน้าที่ของสตรีชั้นแรงงานในครอบครัวและสะท้อนให้เห็นความยากลำบากของสตรีในฐานะผู้คล้อยตามในยามที่คาดผู้นำครอบครัว เช่น

“หมวดโจหนาน บทหู่เฟิน” บรรยายภาพสตรีที่กำลังตัดไม้ริมแม่น้ำหู่ งานตัดไม้ที่ยากลำบากนี้กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกให้ภรรยาคิดถึงสามีซึ่งเดิมเป็นแรงงานสำคัญของครอบครัว “遵彼汝坟，伐其条枚。未见君子，惄如调饥……既见君子，不我遐弃。” (เดินริมเขื่อนแม่น้ำหู่เพื่อตัดไม้ ไม่ได้เห็นหน้าสามี ความคิดถึงนี้เหมือนคนหิวข้าวตอนเช้า.....เมื่อได้เจอท่านแล้ว อย่าทิ้งเข้าไปไกลอีก) สตรีเปรียบเปรยความคิดถึงเหมือนความหิวยามเช้า สะท้อนสภาพชีวิตสตรีชั้นแรงงานในฐานะครอบครัวขาดผู้นำขาดแรงงาน และขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คัมภีร์ชิวอิงยังมีกลอนคิดถึงสตรีของชนชั้นแรงงานหลายบทที่แสดงความรู้สึกคล้ายกัน เช่น “หมวดเข้าหนาน บทเงาฉง” พรรณนาภาพภรรยาที่ปีนขึ้นเขาหนานชานเพื่อเก็บผักกูด “หมวดถั่งเฟิง บทเกอเซิง” พรรณนาภาพภรรยาผู้เหลือบเห็นเถาวัลย์ขณะเด็ดต้นกวาวเครือจีน พลันถึงนึกสามีที่ตนเองพึงพิงเปรียบเหมือนเถาวัลย์ที่พันเกี่ยวต้นไม้ใหญ่ และ “หมวดหว่งเฟิง บทจวินจื่ออีวี่” พรรณนาภาพภรรยาที่คิดถึงสามีขณะกำลังตอนไถ่ และ และว้าวเข้าคอกเล้า

กลอนคิดถึงของสตรีชนชั้นสูงและสตรีชั้นแรงงานมีลักษณะการพรรณนาและการแสดงออกที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ประการแรก ความคิดถึงในกลุ่มสตรีชนชั้นสูงมักเชื่อมโยงกับความภาคภูมิใจในบทบาท “อุทิศตนเพื่อชาติ” ไม่ว่าจะเป็นการยกย่องสามีที่ออกศึก การแต่งงานเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างแคว้น หรือการอดกลั้นอารมณ์ส่วนตัวเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อส่วนรวม ในทางตรงกันข้าม กลอนของสตรีชั้นแรงงานกลับสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกที่สมจริงและตรงไปตรงมามากกว่า ประการที่สอง แม้สตรีชนชั้นสูงจะขาดสามีผู้เป็นที่พึ่ง แต่เนื่องจากสภาพชีวิตไม่ได้รับผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ ภาพในกลอนจึงปรากฏการเล่น ดื่มสุรา หรือเก็บพืชพรรณโดยไม่มีข้อจำกัดของเวลา ขณะที่ภาพของสตรีชั้นแรงงานมักปรากฏควบคู่กับการทำมาหาเลี้ยงชีพ และการเรียกร้องให้สามีกลับมาโดยเร็ว เพราะต้องแบกรับทั้งภาระดูแลในเรือนและภาระแรงงานที่ต้องทดแทนแรงงานของสามี ซึ่งตอกย้ำความสำคัญของแรงงานชายในครอบครัว

กล่าวโดยสรุป กลอนคิดถึงของสตรีในหมวดกัวเฟิงแสดงให้เห็นความคิดถึงที่มีลักษณะหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อม เช่น สถานะทางสังคม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และภาระแรงงานที่ต้องรับผิดชอบ ทั้งยังเผยให้เห็นความไม่เท่าเทียมทางเพศและชนชั้นที่กำหนดกรอบการแสดงออกของสตรีในสังคมโบราณอย่างเด่นชัด

7.1.4 สตรีมีความรัก

กลอนสตรีมีความรัก (恋女诗) หมายถึง กลอนรักของหญิงสาวทั้งก่อนและหลังแต่งงาน กลอนในหัวข้อนี้มีทั้งสิ้น 15 บท กลอนของสตรีชนชั้นสูงมีจำนวน 5 บท สตรีชั้นแรงงานมีจำนวน 7 บท และไม่สามารถระบุชัดเจนได้จำนวน 3 บท กลอนในหมวดหมู่นี้เล่าเรื่องชนชั้นแรงงานเป็นส่วนมาก เป็นหลักฐานหนึ่งที่สะท้อนว่าชนชั้นแรงงานมีอิสระในการเลือกคู่และแสดงอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าชนชั้นสูง

กลอนแสดงความรักของสตรีชนชั้นสูงมีทั้งหมด 5 บท ได้แก่ “หมวดหวังเฟิง บทดำเซอ” (《王风・大车》) “หมวดเจิ้งเฟิง บทหนี่เยว่จีหมิง” (《郑风・女曰鸡鸣》) “หมวดเจิ้งเฟิง บทเฟิง” (《郑风・丰》) “หมวดเจิ้งเฟิง บทเซียงจิ้งจื่อ” (《郑风・将仲子》) “หมวดฉีเฟิง บทจู้” (《齐风・著》) ความรักของสตรีชนชั้นสูงเกิดขึ้นบนพื้นฐานของระบบธรรมเนียมและดนตรี จึงเป็นอารมณ์ความรู้สึกที่จริงจังหนักแน่น แต่ถูกควบคุมในกรอบของศีลธรรม อาทิ

“หมวดหวังเฟิง บทดำเซอ” บอกเล่าคำสัญญาให้ได้เคียงคู่กันยามสิ้นใจ “岂不尔思。畏子不敢……穀则异室，死则同穴。谓予不信，有如皦日。” (หรือข้าไม่คิดถึงท่านนั้นหรือ กลัวเพียงท่านจะกล้า.....ตอนมีชีวิตไม่ได้อยู่ร่วมห้องกัน ตายไปนอนร่วมหลุมเดียวกัน หากท่านไม่เชื่อคำพูดข้า ก็ขอให้ดวงอาทิตย์เป็นสักขีพยาน) สะท้อนภาพของสตรีที่หนักแน่นในความรัก แต่ทั้งสองต่างไม่กล้าฝ่าฝืนธรรมเนียมด้วยการหนีตามกันไป สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างจารีตธรรมเนียมกับความรักซึ่งเป็นอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์

“หมวดเจิ้งเฟิง บทหนี่เยว่จีหมิง” แสดงภาพของความรักที่เหมาะสมตามกรอบจารีต “将翱将翔，弋凫与雁。弋言加之，与子宜之。宜言饮酒，与子偕老。琴瑟在御，莫不静好。知子之来之，杂佩以赠之。知子之顺之，杂佩以问之。知子之好之，杂佩以报之。” (สามีนั่งรถโจนทะยานจากบ้านไปไล่ล่าเปิดป่าห่านป่า เมื่อล่าห่านป่าเปิดป่าได้ ก็นำมาแบ่งปันความสุขกับเจ้า เราพูดคุยพลางดื่มสุราร่วมกัน ร่วมแกะขราไปพร้อมกัน พินและเครื่องสายยังอยู่ในเรือน ทุกอย่างล้วนดีงาม เมื่อรู้ว่าท่านขยันขันแข็ง จึงมอบเครื่องประดับหยกให้ เมื่อรู้ว่าเป็นคนอ่อนโยน จึงมอบเครื่องประดับหยกให้ เมื่อรู้ที่ท่านรักข้าจริง จึงมอบเครื่องประดับหยกให้) กลอนบทนี้พรรณนาวันพักผ่อนของคู่สามีภรรยาที่รักใคร่ปรองดองกัน ดุจเสียงพินและเครื่องสายที่สอดประสาน ผู้เป็นภรรยามอบหยกแก่สามีเพื่อตอบแทนความพากเพียร ความอ่อนโยน และความรักมั่นคงที่สามีมีต่อเธอ ภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความรักในบทกวีนี้มิได้ตั้งอยู่บนอารมณ์เพียงลำพัง หากเป็นความรักที่ดำรงอยู่ภายใต้กรอบสถานะทางสังคม จารีต และคุณธรรม ซึ่งเป็นแบบแผนอันดีงามที่สังคมคาดหวัง

“หมวดเจิ้งเฟิง บทเซียงจิ้งจื่อ” กล่าวถึงสตรีชนชั้นสูงที่กำลังห้ามปรามชายหนุ่มอันเป็นที่รักไม่ให้ปิ่นขำมกำแพงเข้ามาหา “将仲子兮，无逾我里，无折我树杞。岂敢爱之？畏我父母。仲可怀也，父母之言，亦可畏也……诸兄之言，亦可畏也……人之多言，亦可畏也。” (ขอท่านจง อย่าปิ่นขำมกำแพงบ้านเข้ามา อย่าทำต้นหลิวบ้านข้าหักหัก มิใช่เพราะข้าหวงมัน แต่เพราะข้ากลัวพ่อแม่ ท่านจึงจงตรงใจให้ดี คำพูดของพ่อแม่ ย่อมน่ายำเกรง.....คำพูดของบรรดาพี่ชาย ย่อมน่ายำเกรง.....คำพูดนินทาของคน ย่อมน่ายำเกรง) สะท้อนให้เห็นว่าสตรีชนชั้นสูงถูกควบคุมด้วยกรอบของธรรมเนียมและศีลธรรม และถูกกำกับพฤติกรรมด้วย “ความคิดเห็นและสายตาของคนในสังคม” ดังนั้นการรักษาเกียรติและชื่อเสียงจึงสำคัญกว่าอารมณ์ความรักส่วนตัว

กลอนสตรีมีความรักของชนชั้นแรงงานมีทั้งสิ้น 7 บท คือ “หมวดเซ้าหนาน บทเปี้ยวโฮยว่เหมย” (《召南・摽有梅》) “หมวดเซ้าหนาน บทเหยี่ยวโฮยว่สือลู่” (《召南・野有死鹿》) “หมวดเปี้ยวเฟิง

บทเหาโหย่วชู่เยี่ย” (《邶风·匏有苦叶》) “หมวดเจิ้งเฟิง บทชานโหย่วฝูซู่” (《郑风·山有扶苏》) “หมวดเจิ้งเฟิง บททัวซี” (《郑风·蓼兮》) “หมวดเจิ้งเฟิง บทเจียวถง” (《郑风·狡童》) “หมวดเจิ้งเฟิง บทเชียนฉิ่ง” (《郑风·褰裳》) กลอนเหล่านี้ส่วนใหญ่สะท้อนภาพสตรีชนชั้นแรงงานที่เมื่อถึงวัยแต่งงานก็แสดงความปรารถนายากมีคู่ครองอย่างสดใสและเปิดเผย ในรูปแบบของการเกี้ยวพาราสี การเร่งเร้า ฝ่ายชายให้รีบมาสู่ขอ และการเชื้อเชิญให้มาพบดูคุยกัน กลอนเหล่านี้สะท้อนอิสระในการแสดงออกและการเลือกคู่ครองของสตรีชนชั้นแรงงาน เช่น

“หมวดเช่าหนาน บทเปี้ยวโหย่วเหมย” สตรีเปรียบวัยเยาว์ของหญิงสาวเหมือนดังผลบัวบนต้น เพื่อแสดงความรู้สึกร้อนใจอยากแต่งงานอย่างเปิดเผย “標有梅，其实七兮。求我庶士，迨其吉兮。” (โยนผลบัว ผลยังเหลือบนต้นเจ็ดส่วน ชายใดที่หมายปองข้า โปรดอย่าประวิงเวลาจนเสียฤกษ์ดี) กลอนในลักษณะเดียวกันยังมี “หมวดเจิ้งเฟิง บททัวซี” ซึ่งพรรณนาสตรีที่รู้สึกเศร้าตามฤดูใบไม้ร่วงเพราะฤดูนี้เปรียบเหมือนวัยสาวที่กำลังร่วงโรย จึงเชิญชวนชายหนุ่มมาร่วมร้องเพลงประสานอันเป็นสัญลักษณ์ของการครองคู่ กลอนสองบทนี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้สตรีชนชั้นแรงงานจะมีอิสระในการแสดงออกมากกว่าสตรีชนชั้นสูง แต่ค่านิยมเรื่องอายุแต่งงานอันเหมาะสมก็ยังมีอิทธิพลต่อสังคมชนชั้นแรงงาน

“หมวดเปี้ยวเฟิง บทเหาโหย่วชู่เยี่ย” เล่าถึงสตรีผู้หนึ่งรอคอยชายหนุ่มผู้เป็นที่รักที่อยู่อีกฝั่งแม่น้ำข้ามอย่างร้อนใจ “士如归妻，迨冰未泮。招招舟子，人涉卬否。人涉卬否，须我友。” (หากท่านต้องการแต่งงานภรรยา ก็อาศัยช่วงน้ำแข็งยังไม่ละลายข้ามแม่น้ำมา คนพายเรือร้องเรียก คนอื่นต่างข้ามไปแต่ข้าไม่ คนอื่นต่างข้ามไปแต่ข้าไม่ เพราะข้ารอคอยชายหนุ่มที่คิดถึงมารับ) กลอนในลักษณะเดียวกันยังมี “หมวดเจิ้งเฟิง บทเชียนฉิ่ง” ที่กำลังบอกให้คนรักที่ยืนอยู่อีกฝั่งแม่น้ำมาหาและขู่ว่าจะไปมีคนรักใหม่ กลอนสองบทนี้ล้วนเล่าถึงสตรีชนชั้นแรงงานที่ต้องการพิสูจน์ความจริงใจของฝ่ายชายจึงตะโกนให้ข้ามแม่น้ำมา สะท้อนบุคลิกที่กล้าแสดงออก เปิดเผย และกล้าต่อรองเพื่อความรักของตนเอง

นอกจากกลอนข้างต้น ยังมีกลอนที่บรรยายภาพการเกี้ยวพาราสีของสองฝ่าย อาทิ “หมวดเจิ้งเฟิง บทชานโหย่วฝูซู่” ที่สตรีพูดหยอกล้อชายคนรักด้วยการเปรียบเทียบกับบุรุษที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ “หมวดเช่าหนาน บทเหยโหย่วสือลู่” ที่ชายนักล่าสัตว์ใช้กวางหลอกล้อให้หญิงสาวคนใจและหยอกล้อกันอย่างสนิทสนม “หมวดเจิ้งเฟิง บทเจียวถง” ที่เล่าความทุกข์ของสตรีเมื่อชายคนรักไม่สนใจ กลอนทั้งสามบทนี้สะท้อนภาพชีวิตประจำวันของคู่รักชนชั้นแรงงานซึ่งมีทั้งอารมณ์ขัน จอกร หรือหยอกล้อ ชายหญิงต่างสื่อสารกันอย่างเสมอภาค ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังคมชนชั้นแรงงานยังมีพื้นที่ในการแสดงออกทางความรู้สึกและความคิดเห็นของตน

กลอนสตรีมีรักของสตรีชนชั้นแรงงานมีสีสันและเรื่องราวที่หลากหลายกว่าสตรีชนชั้นสูง สตรีเหล่านี้แสดงอารมณ์ตามธรรมชาติของวัย ไม่ว่าจะเป็นขี้เล่น เซินอาย จอกร หรือโกรธ ซึ่งแสดงให้เห็นภาพความรักที่มีชีวิตชีวาและเป็นจริงในบริบทชนชั้นแรงงาน เนื้อหาเช่นนี้แตกต่างจากกลอนรักของสตรีชนชั้นสูงซึ่งให้ความสำคัญต่อคำมั่นสัญญา การมอบของแทนใจ และการแสดงความรักในเชิงพิธีการ

กล่าวโดยสรุป กลอนในหัวข้อการแต่งงานในหมวดกวีเพิง สะท้อนลักษณะชีวิตคู่ของสตรีภายใต้ระบบธรรมเนียมและดนตรีในยุคราชวงศ์โจว 1) การแต่งงานในยุคราชวงศ์โจวเป็นสัญลักษณ์เชิงพิธีการระหว่างรัฐหรือตระกูล บทกลอนหัวข้อพิธีแต่งงานเหล่านี้เน้นยกย่องคุณสมบัติของสตรีในอุดมคติ อาทิ งาม อ่อนโยน ถ่อมตน เชื่อฟังสามี เป็นต้น คุณสมบัติเหล่านี้คือแนวทางปฏิบัติที่ระบบธรรมเนียมและดนตรีต้องการถ่ายทอดให้เกิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเพื่อรักษาโครงสร้างสังคมปิตาธิปไตย 2) บทกลอนในหัวข้อสตรีถูกทอดทิ้งสะท้อนให้เห็นว่าสตรียังคงอยู่ในบทบาทผู้คล้อยตามและไม่อาจดำรงชีวิตได้โดยปราศจากการพึ่งพิงบุรุษ แม้ทั้งสตรีชนชั้นสูงและชนชั้นแรงงานจะเผชิญการถูกทอดทิ้ง แต่ทั้งสองกลุ่มมีสาเหตุและผลกระทบแตกต่างกัน การถูกทอดทิ้งของสตรีชนชั้นสูงมักเป็นเพียงการทรยศหรือเพิกเฉยในเชิงจิตใจ ขณะที่สตรียังคงได้รับการดูแลด้านเศรษฐกิจและสถานะในครอบครัวตามเดิม แต่หากสตรีชนชั้นแรงงานถูกทอดทิ้ง นั่นหมายถึงการสูญเสียที่ฝังในการดำรงชีวิตและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เมื่อวิเคราะห์ผ่านมุมมองของสตรีนิยม บทกลอนเหล่านี้สะท้อนจุดยืนที่กระอักกระอ่วนของสตรีในระบบปิตาธิปไตยเพราะโค่นนาฏกรรมที่เกิดขึ้นมิได้ขับเคลื่อนด้วยการกระทำของสตรี แต่เป็นการตัดสินใจของสามีและครอบครัว กระทั่งลักษณะการแสดงความรู้สึกไม่พอใจหรือทุกข์เศร้าของสตรีเหล่านี้ ก็ยังถูกจำกัดให้เป็นไปในกรอบที่เหมาะสม 3) กลอนคิดถึงบ้านเกิดของสตรีชนชั้นสูงแสดงออกในรูปแบบของความอดกลั้นเพื่อเสียสละให้ส่วนรวม ในเรื่องความคิดถึงสามีที่เดินทางไกลนั้น กลอนสตรีสองชนชั้นแสดงออกในรูปแบบที่ต่างกันเพราะต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อครอบครัวแตกต่างกัน เนื่องจากสามีของสตรีชนชั้นสูงมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและมีเกียรติยศชื่อเสียง ผู้เป็นภรรยาจึงเป็นการรอคอยอย่างภาคภูมิใจ ในขณะที่สตรีชนชั้นแรงงานคิดถึงสามีเพราะขาดแรงงานทำการเกษตรหรือล่าสัตว์ ซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตของครอบครัวลดลง การแสดงความคิดถึงในกลอนของสตรีชนชั้นแรงงานจึงมีภาพการทำงานปรากฏให้เห็น 4) กลอนสตรีมีความรักชี้ให้เห็นความแตกต่างในการเลือกคู่ครองของทั้งสองชนชั้น โดยสตรีชนชั้นแรงงานมีอิสระในการตั้งเงื่อนไขหรือคัดเลือกคู่ครองก่อนแต่งงาน เนื่องจากสตรีเหล่านี้ยังสามารถแสดงอารมณ์ความรู้สึกได้ตรงไปตรงมา ทำให้ความรักความผูกพันเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกคู่ ในขณะที่สตรีชนชั้นสูงแม้อาจจะเคยมีความรักมาก่อน แต่ก็ไม่สามารถทำตามอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวได้ เนื่องจากถูกกำหนดหน้าที่ให้เป็นกลไกทางการเมืองไว้แล้ว ฉะนั้นการแสดงออกของสตรีชนชั้นสูงในกลอนหมวดนี้จึงปรากฏในลักษณะความยำเกรงต่อระบบธรรมเนียม การแสดงความรักอย่างมีขอบเขต

ฉะนั้น สตรีในหัวข้อการแต่งงานในหมวดกวีเพิง แสดงให้เห็นว่าสตรีชนชั้นสูงและสตรีชนชั้นแรงงานแม้จะอยู่ภายใต้สังคมปิตาธิปไตยเช่นเดียวกัน แต่สตรีทั้งสองชนชั้นมีประสบการณ์ชีวิตแต่งงานที่ต่างกันไปเพราะปัจจัยทางสถานะสังคม การศึกษา และเศรษฐกิจ สตรีชนชั้นสูงถูกบทบาทหน้าที่ในระบบธรรมเนียมและดนตรีจำกัดขอบเขตความประพฤติอย่างชัดเจน ในขณะที่สตรีชนชั้นแรงงานยังคงต้องรับมือกับปัญหาปากท้องและการขาดแคลนแรงงานในครอบครัว เราจึงยังเห็นได้ว่าระบบธรรมเนียมและดนตรียังคงส่งอิทธิพลต่อชีวิตและอารมณ์ความรู้สึกของสตรีในระดับและขอบเขตที่ต่างกัน

7.2 หมวดบทบาทหน้าที่

หมวดบทบาทหน้าที่ของสตรีในงานวิจัยนี้ หมายถึง กลอนที่บรรยายบทบาทหน้าที่ของสตรีต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติ มีปรากฏในหมวดกวีเพิงจำนวนทั้งสิ้น 16 บท สตรีชนชั้นสูงมีจำนวน 9 บท สตรีชนชั้นแรงงานมีจำนวน 5 บท และกลอนที่ไม่สามารถระบุชนชั้นได้ชัดเจนจำนวน 2 บท ผู้วิจัยแบ่งหมวดบทบาทหน้าที่ออกเป็น 2 หัวข้อย่อยคือ บทบาทหน้าที่ต่อครอบครัว และบทบาทหน้าที่ต่อประเทศชาติ

ตารางที่ 3

การแบ่งประเภทในหมวดบทบาทหน้าที่

	หญิงชนชั้นสูง	หญิงชาวบ้าน	ไม่สามารถสรุปได้	ผลรวม
หน้าที่ต่อครอบครัว	7	5	2	14
หน้าที่ต่อประเทศชาติ	2			2
	9	5	2	16

7.2.1 บทบาทหน้าที่ต่อครอบครัว

ตามระบบธรรมเนียมและดนตรี สตรีมิได้มีตำแหน่งหน้าที่สำคัญในระดับสังคมเฉกเช่นบุรุษภารกิจสำคัญของสตรีทั้งสองชนชั้นคือการดูแลครอบครัวเพื่อสนับสนุนการทำงานของสามี ในหมวดกวีเพิงมีกลอนที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ต่อครอบครัวของสตรีชนชั้นสูงจำนวน 7 บท สตรีชนชั้นแรงงานจำนวน 5 บท และไม่สามารถระบุชนชั้นได้จำนวน 2 บท

กลอนที่พูดถึงบทบาทหน้าที่ต่อครอบครัวของสตรีชนชั้นสูงมีทั้งหมด 7 บท ได้แก่ “หมวดโจวหนาน บทเก้อถาน” (《周南·葛覃》) “หมวดเซ้าหนาน บทไฉผิน” (《召南·采蘋》) “หมวดดงเพิง บทไปเพิง” (《鄘风·柏风》) “หมวดเจิ้งเพิง บทจื่ออี” (《郑风·缁衣》) “หมวดฉีเพิง บทจี้หมิง” (《齐风·鸡鸣》) “หมวดเฉินเพิง บทตงเหมินจื่อเฟิน” (《陈风·东门之枌》) และ “หมวดเฉินเพิง บทจูหลิน” (《陈风·株林》)

บทกลอนเหล่านี้ล้วนสะท้อนชีวิตประจำวันที่ปฏิบัติหน้าที่ภรรยาได้เป็นอย่างดี เช่น “หมวดเซ้าหนาน บทไฉผิน” เล่าถึงสตรีที่ไปเก็บ “ผิน⁵” เพื่อนำไปใช้จัดพิธีบูชา สะท้อนบทบาทการเตรียมงานพิธีบูชาของตระกูลซึ่งเป็นหน้าที่ของสตรี⁶ “หมวดเจิ้งเพิง บทจื่ออี” บรรยายสตรีมีกิจวัตรปรนนิบัติสามี ซึ่งสะท้อนบทบาท “ช้างเท้าหลัง” ผู้สนับสนุนการทำงานของสามีให้ราบรื่นทั้งการเย็บปักถักร้อย ตื่นเช้า

⁵ พืชสกุลเดียวกับผักแว่น

⁶ คัมภีร์ประเพณีและจารีตฉบับที่ธรรมเนียมปฏิบัติของสตรีเรื่องการจัดงานพิธีไว้หลายตอน เช่น หมวด “จารีตถวายเครื่องบูชาด้วยอาหารที่ทำจากสัตว์หนึ่งตัว” (《仪礼·特牲馈食礼》) บันทึกว่า “主妇洗爵于房，酌，亚献尸。尸拜受，主妇北面拜送。” (ภรรยาเข้าบ้านล้างจอกเหล้าในห้องพิธี รินเหล้า ถวายให้ตัวแทนบรรพบุรุษอีกครั้ง ตัวแทนคารวะแล้วรับจอกเหล้า ภรรยาเข้าบ้านคารวะทางทิศเหนือเพื่อน้อมส่ง)

เพื่อปลูกสามี จัดเตรียมอาหารให้สามี เป็นต้น นอกจากนี้ “หมวดยงเฟิง บทไปเฟิง” เล่าถึงกังเจียง (共姜) ที่ขัดขืนคำสั่งแต่งงานใหม่หลังสามีตายเร็วก่อนวัยอันควร ดอกย้าหน่าที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวของสตรีชนชั้นสูงซึ่งขัดแย้งความรู้สึกส่วนตัวของสตรี

การบรรยายบทบาทหน้าที่ของสตรีชนชั้นแรงงาน ล้วนปรากฏอยู่ในกลอนหลากหลายหัวข้อ โดยเฉพาะในหมวดกลอนสตรีคิดถึง ส่วนกลอนที่เน้นพรรณนาชีวิตการทำงานโดยมิได้มุ่งเน้นอารมณ์ความรู้สึกซึ่งผู้วิจัยจัดให้อยู่ในหมวดนี้ มีจำนวน 5 บท ได้แก่ “หมวดโจวหนาน บทฝู้อี้” (《周南·芣苢》) “หมวดเช่าหนาน บทไฉ่ฝาน” (《召南·采芣》) “หมวดหวังเฟิง บทไฉ่เก้อ” (《王风·采葛》) “หมวดเว่ยเฟิง บทสิ่วหมู่จื่อเจียน” (《魏风·十亩之间》) “หมวดเฉินเฟิง บทตงเหมินจื่อฉือ” (《陈风·东门之池》)

การเก็บสมุนไพรหรือพืชป่าเป็นกิจกรรมที่มักปรากฏในกลอนของสตรีชนชั้นแรงงาน เช่น “หมวดเช่าหนาน บทไฉ่ฝาน” เล่าถึงชีวิตของหญิงสาวชนชั้นแรงงานที่ทำหน้าที่เก็บโกฐจุฬาลัมพาเพื่อให้จวนขุนนางใหญ่นำไปใช้ประกอบพิธีบูชา “หมวดโจวหนาน บทฝู้อี้” เป็นเพลงพื้นบ้านที่สตรีชนชั้นแรงงานขับร้องร่วมกันขณะไปเก็บหญ้าเอ็นยัด⁷ “หมวดหวังเฟิง บทไฉ่เก้อ” กล่าวถึงผู้หญิงที่เก็บกวาวเครือขาว (葛) โกฐจุฬาลัมพา (蒺) โกฐจุฬารจิน (艾) เพื่อเอาไปใช้สำหรับการถักทอเสื้อผ้า ประกอบพิธีบูชา และรักษาโรคตามลำดับ

เมื่อเปรียบเทียบบทบาทต่อครอบครัวจะเห็นว่า สตรีชนชั้นสูงต้องแบกรับภาระในการเป็น “ผู้เสียสละ” เพราะมิได้ทำหน้าที่เพียงสนับสนุนการทำงานของสามีผ่านการจัดการภายในเรือนเท่านั้น แต่ยังต้องทำหน้าที่เป็น “หมากทางการเมือง” ของครอบครัวเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างตระกูลหรือรัฐอีกด้วย ในขณะที่สตรีชนชั้นแรงงานต้องเผชิญภาระที่หนักหน่วงกว่า เพราะนอกจากจะต้องดูแลครอบครัวตามบทบาทของภรรยาและสะใภ้แล้ว ยังต้องทำงานรับจ้างหรือใช้แรงงานเพื่อทดแทนแรงงานของบุรุษในการหาเลี้ยงครอบครัว ส่งผลให้สตรีกลุ่มนี้ต้องทำหน้าที่ทั้งในเรือนและนอกเรือนซ้อนทับกัน

7.2.2 บทบาทหน้าที่ของสตรีต่อประเทศชาติ

แม้บทบาทหน้าที่ของสตรีต่อประเทศชาติและราชสำนักก็ถูกลดทอนลงหลังการกำหนดระบบธรรมเนียมและดนตรี แต่ธิดาเจ้าครองแคว้นยังคงมีโอกาสทำหน้าที่เพื่อแคว้นตนเองด้วยการแต่งงานเจริญสัมพันธไมตรี ในหัวข้อนี้มีบทกลอนที่สอดคล้องเพียง 2 บท คือ “หมวดเป่ย์เฟิง บทชินไถ” (《邶风·新台》) “หมวดยงเฟิง บทไฉ่ฉือ” (《邶风·载驰》)

“หมวดเป่ย์เฟิง บทชินไถ” เล่าเหตุการณ์ที่ธิดาเจ้าครองแคว้นเดินทางไปแต่งงานกับบุตรเจ้าครองแคว้นเว่ย แต่กลับถูกเจ้าครองแคว้นแย่งไปครอบครองเสียเอง “新台有泚，河水弥弥。燕婉之求，蘼蓂不鲜。” (เมืองชินไถงดงาม มีแม่น้ำอุดม เดิมเป็นการครองคู่ที่เหมาะสม แต่ชายเฒ่ากระดุกสันหลังคดนั้นเลวทราม)

⁷ หญ้าเอ็นยัดเป็นสมุนไพรจีนที่คนจีนในสมัยโบราณใช้บำรุงครรภ์และรักษาอาการคลอดบุตรยาก

“หมวดยงเฟิง บทใจฉื่อ” เล่าเรื่องราวของท่านหญิงสวี่มู่ (许穆夫人) ธิดาของเจ้าครองแคว้นเว่ย ซึ่งแต่งงานไปยังแคว้นสวี่ (许国) เมื่อแคว้นเว่ยกำลังถูกชนกลุ่มน้อยทางเหนือรุกราน ท่านหญิงสวี่มู่จึงรีบเดินทางกลับไปช่วยเหลือแคว้นเว่ย กลอนบทนี้แสดงให้เห็นถึงพื้นที่ทางการเมืองที่สตรีชั้นผู้ปกครองยังสามารถแสดงบทบาทได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นโอกาสที่สตรีชนชั้นอื่นแทบไม่สามารถเข้าถึง “大夫君子，无我有尤。百尔所思，不如我所之。” (เจ้าครองแคว้นและขุนนางแคว้นสวี่ทั้งหลาย กรุณาอย่าโกรธแค้นข้าเลย แม้พวกท่านจะระดมแผนมากมายเพียงใด ก็ไม่สู้ข้าเดินทางไปเอง)

กลอนทั้งสองบทนี้เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า สตรีในระดับชนชั้นปกครองทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของแคว้นได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การพยายามรักษาความสัมพันธ์ระหว่างแคว้น การดึงดูดกลับมาช่วยแคว้นบ้านเกิด บทบาทเหล่านี้ชี้ให้เห็นช่องว่างในโครงสร้างสังคมปิตาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้สตรีสามารถขัดขึ้น ต่อต้าน ต่อรองผู้ควบคุมกฎเกณฑ์อย่างบุรุษได้ในสถานการณ์สำคัญ

กล่าวโดยสรุป บทกลอนในหมวดบทบาทหน้าที่สะท้อนโครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตยที่กำหนดให้สตรีทำหน้าที่สนับสนุนครอบครัว ตระกูล และรัฐภายใต้กรอบที่สังคมสร้างขึ้น ในมุมมองของทฤษฎีบทบาททางสังคม ชีวิตของสตรีชนชั้นสูงถูกจำกัดอยู่กับงานภายในเรือนและการแต่งงานเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างตระกูล ขณะที่สตรีชนชั้นแรงงานต้องทำงานหาเลี้ยงชีพควบคู่กับภาระงานในเรือน โดยลักษณะงานที่ทำร่วมกันเป็นกลุ่มทำให้สตรีชนชั้นแรงงานมีพื้นที่ทางสังคมที่กว้างและอิสระกว่า สตรีชนชั้นสูง อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ผ่านกรอบสตรีนิยม แม้สตรีระดับปกครองจะมีพื้นที่ทางการเมืองในบางสถานการณ์ แต่พื้นที่นั้นถูกจำกัดโดยสถานะ ไม่ใช่โดยเสรีภาพของปัจเจกชน ส่วนบทบาทหน้าที่ที่เป็นชีวิตประจำวันของสตรีชนชั้นแรงงาน ล้วนเป็นสิ่งที่ “พึงกระทำ” ตามแบบแผน มิใช่สิ่งที่สตรีเหล่านี้ “เลือกกระทำ” ด้วยตนเอง จึงสะท้อนความไม่เท่าเทียมทางเพศและชนชั้นอย่างชัดเจน และทำให้ตัวตนของสตรีถูกลดทอนเหลือเพียงบทบาทที่สังคมคาดหวังมากกว่าความเป็นปัจเจกในฐานะมนุษย์ที่มีเจตจำนงของตนเอง

7.3 ชื่นชมความงามสตรี

เอกลักษณ์หนึ่งของกลอนหัวข้อนี้คือ ความงามและจริยธรรมมักถูกสื่อให้เชื่อมโยงกัน เนื่องจากค่านิยมของสตรีในอุดมคตินั้นต้องงามทั้งภายนอกและภายใน กลอนหัวข้อชื่นชมความงามสตรีในงานวิจัยนี้จึงหมายรวมถึงบทกลอนที่พรรณนารูปร่าง เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ รวมถึงจริยธรรมของสตรี ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 11 บท กลอนของสตรีชนชั้นสูง จำนวน 7 บท สตรีชนชั้นแรงงาน จำนวน 2 บท และไม่สามารถระบุชัดเจนได้ จำนวน 2 บท

ตารางที่ 4

การแบ่งประเภทในหมวดชื่นชมความงามสตรี

	หญิงชนชั้นสูง	หญิงชาวบ้าน	ไม่สามารถสรุปได้	ผลรวม
ชื่นชมความงาม	7	2	2	11

กลอนชื่นชมความงามของสตรีชนชั้นสูงมีจำนวนทั้งสิ้น 7 บท ได้แก่ “หมวดเช้าหานาน บทเหอเป่หนงอี่” (《召南·何彼禮矣》) “หมวดยงเฟิง บทจวินจื่อเสี่ยเหล่า” (《鄘風·君子偕老》) “หมวดยงเฟิง บทซ่งจุง” (《鄘風·桑中》) “หมวดเว่ยเฟิง บทซัวเหริน” (《卫風·碩人》) “หมวดเจิ้งเฟิง บทชุนฉิงเหมิน” (《鄭風·出其东门》) “หมวดเจิ้งเฟิง บทโฮยวหนี่ว่งเซอ” (《鄭風·有女同車》) “หมวดเฉินเฟิง บทเยว่รุ” (《陳風·月出》)

กลอนชื่นชมความงามสตรีของชนชั้นสูงในพิธีแต่งงาน มักพรรณนาบุคลิก กิริยา สถานะและชื่อเสียงอันดีของสตรีอย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชื่นชมความงามของสตรีในระดับบิดาเจ้าครองแคว้น มักเป็นบทกลอนที่มีรายละเอียดครบถ้วนและประณีต เช่น

“หมวดเว่ยเฟิง บทซัวเหริน” เป็นกลอนชื่นชมความงามของเว่ยจวงเจียง (卫庄姜)

“碩人其碩，衣錦褰衣。齊侯之子，衛侯之妻。東宮之妹，邢侯之姨，譚公維私。手如柔荑，膚如凝脂。領如蝤蛴，齒如瓠犀。螭首蛾眉，巧笑倩兮，美目盼兮。碩人敖敖，說于農郊。四牡有騁，朱幘鑣鑣。翟芻以朝…” (หญิงงามสูงใหญ่ ภายในสวมชุดปักเย็บงดงาม ภายนอกคลุมด้วยชุดผ้าขนโปร่งแสง นางคือบุตรของฉีโหว ภรรยาของเว่ยโหว น้องสาวของรัชทายาทฉี น้องสะใภ้ของโหว พี่สะใภ้ถ่านกง มือของนางเรียวยาวอ่อนนุ่มเหมือนยอดอ่อนหญ้าคา ผิวใสแดงเหมือนไข คออบอ่อนเหมือนตัวอ่อนดั่ง ฟันขาวเป็นระเบียบเหมือนเมล็ดผลน้ำเต้าหู้ หน้าผากนูนสวยเหมือนจ๊กจั้น คิ้วโก่งอ่อนเหมือนหนวดผีเสื้อกลางคืน รอยยิ้มงามมีเสน่ห์ ตาของนางทอประกาย หญิงงามสูงใหญ่ รถของนางพำนักอยู่ริมชานเมือง สีม้าลากรถของนางสง่าและแข็งแกร่ง บังเหียนสองข้างประดับด้วยผ้าแดง รถม้าประดับขนนกของนางเคลื่อนไหวแว้งเพื่อเข้าเฝ้า)

“หมวดยงเฟิง บทจวินจื่อเสี่ยเหล่า” เน้นบรรยายความงามตามธรรมชาติของเจ้าสาว และความหรูหราของชุดประกอบพิธี เช่น ชุดเซี่ยง ชุดตี้ และชุดจ่าน เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกสถานะซึ่งสะท้อนลำดับในโครงสร้างสังคมของชนชั้นผู้ปกครอง

“君子偕老，副笄六珈。委委佗佗，如山如河，象服是宜。子之不淑，云如之何？玼兮玼兮，其之翟也。鬢發如雲，不屑髢也；玉之瑱也，象之掄也，揚且之皙也。胡然而天也？胡然而帝也？瑳兮瑳兮，其之展也。蒙彼紕繻，是繼祥也。子之清揚，揚且之顏也。展如之人兮，邦之媛也。” (นางอยู่ร่วมกับผู้มีคุณธรรม เกลาผมปักปิ่นหรูหรา ท่วงท่าสง่าเป็นธรรมชาติ หนักแน่นดูขุนเขาพลีไหว ดูสวยงาม ชุดเซี่ยง⁸ช่างคู่ควรกับนาง ชะตาท่านช่างโชคร้าย จะทำอย่างไรดี เสื้อผ้าสีสันสดใส คือชุดตี้⁹ ที่ภรรยาเจ้าครองแคว้นสวม ผมดำล้นยาวพลีดูงาม นางไม่จำเป็นต้องใช้ผมปลอม สวมต่างหูหยกนั้น ปักปิ่นนางช้านั้น รวบเผยหน้าผากขาวใส่นางได้รับความเคารพดุจเทพแห่งฟ้าดินที่สูงส่ง ขาวใสสวยสด

⁸ ชุดเซี่ยง (象服) คือ ชุดพิธีการที่สตรีชนชั้นสูงสวมใส่ในพิธีต่าง ๆ บนเสื้อจะมีสัญลักษณ์เพื่อบอกลำดับชั้นของสตรีผู้นั้น

⁹ ชุดตี้ (翟衣) คือ ชุดพิธีการที่สตรีชนชั้นสูงกลุ่มพระมเหสี พระสนม และสตรีที่ได้รับการอวยยศสวมใส่ในพิธีบูชาเสด็จนางจะปักรูปไก่ฟ้าหางยาว

คือชุดจ่าน¹⁰ ของนางคลุมอีกชั้นด้วยชุดผ้าเย็บเนื้อบางละเอียด คือเสื้อผ้าบางตัวในนั่นเอง ท่านก็วัดกสไตสิงดงาม ชุดพิธีนี้สะท้อนว่าบุคคลนี้ คือสตรีงามแห่งแผ่นดิน)

กลอนชื่นชมความงามของธิดาเจ้าครองแคว้นในพิธีแต่งงานไม่เพียงสะท้อนมาตรฐานความงามในอุดมคติของสตรียุคราชวงศ์โจว แต่ยังแสดงระบบชนชั้นผ่านการพรรณนาเสื้อผ้า เครื่องประดับ ขบวนแต่งงาน และสายสัมพันธ์เครือญาติ ซึ่งล้วนเป็นสัญลักษณ์ของฐานะและอำนาจทางการเมืองของตระกูลสตรีในเชิงบทบาททางสังคม องค์ประกอบเหล่านี้ชี้ให้เห็นความมั่นคงของตระกูลและบทบาทของสตรีในฐานะผู้เชื่อมผลประโยชน์ระหว่างรัฐ ขณะที่มุมมองสตรีนิยมชี้ว่าการชื่นชมความงาม ทั้งด้านรูปลักษณ์ กิริยา และสถานะของสตรีกลุ่มนี้ เป็นเพียงกลไกที่ทำให้ร่างกายของสตรีกลายเป็นเครื่องมือแสดงอำนาจและผลประโยชน์ของบุรุษในโครงสร้างปิตาธิปไตย

กลอนชื่นชมสตรีชนชั้นแรงงานมีจำนวน 2 บท ได้แก่ “หมวดเบ๊ยเฟิง บทจิ้งหนี่ว” ซึ่งชายหนุ่มกล่าวชื่นชมหญิงผู้เป็นที่รักว่า “静女” อันหมายถึงสตรีผู้เรียบร้อยบริสุทธิ์และงามสง่า และ “หมวดเจิ้งเฟิง บทเยี่ยโฮ้วมันเฉ่า” ที่เล่าถึงหญิงสาวที่ผู้เขียนพบโดยบังเอิญและรู้สึกตกหลุมรัก “有美一人，清扬婉兮。邂逅相遇，适我愿兮。” (มีหญิงงามผู้หนึ่ง ดวงตาเป็นประกาย คิ้วโก่งงอนและความประพุดที่งดงาม เมื่อได้พบพบโดยมิได้คาดคิด ข้าก็พลันรู้สึกปริ่มเปรมในใจ) การชื่นชมความงามของสตรีชนชั้นแรงงานนั้นมักเป็นเหตุการณ์ที่บรรยายเมื่อเดินผ่านเจอหรือเมื่อคิดถึงหญิงอันเป็นที่รัก แต่มิได้เน้นอธิบายรายละเอียดชัดเจนว่าสตรีเหล่านั้นงดงามเพียงใด ซึ่งแตกต่างกับการชื่นชมสตรีชนชั้นสูงอย่างชัดเจน

กล่าวโดยสรุป การชื่นชมความงามของสตรีทั้งสองชนชั้น สะท้อนบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันในโครงสร้างสังคม กล่าวคือ การชื่นชมความงามของสตรีชนชั้นสูงไม่ได้จำกัดเพียงรูปลักษณ์ แต่ยังรวมถึงเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ รถม้า เครือญาติ กระทั่งระบุว่าสตรีผู้นี้เป็นธิดาของใครหรือภรรยาของใคร องค์ประกอบเหล่านี้สอดคล้องกับการกำหนดคุณค่าของสตรีผ่านสถานะในโครงสร้างสังคม การชื่นชมด้วยเนื้อหาข้างต้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเชิดชูเกียรติยศ คุณธรรม และตอกย้ำความชอบธรรมในการปกครองมากกว่าชื่นชมตัวตนของสตรีผู้นั้น ในขณะที่กลอนชื่นชมสตรีชนชั้นแรงงาน จะเน้นชื่นชมภาพลักษณ์ของสตรีอย่างตรงไปตรงมาและเป็นธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เชิงสัญลักษณ์หรือการเมืองแอบแฝงในแง่มุมมองของสตรีนิยมนั้น กลอนที่ชื่นชมความงามกลายเป็นกลไกที่สังคมปิตาธิปไตยใช้กำกับและควบคุมสตรีให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานและค่านิยม ส่งผลให้ “ความมีตัวตน” ของสตรี ชนชั้นสูงถูกกลดทอนลง แต่สตรีชนชั้นแรงงานยังคงสามารถถ่ายทอดความงามในแง่มุมมองคุณค่าทางอารมณ์และศิลปะได้โดยไม่ถูกสังคมควบคุมอย่างสมบูรณ์

จากการวิจัยทั้งหมดพบว่า สตรีในหมวดกั๋วเฟิงคือภาพแทนที่ซับซ้อนของชีวิตสตรีภายใต้โครงสร้างปิตาธิปไตย ซึ่งควบคุมชีวิตผ่านการกำหนดบทบาทเพศ บรรทัดฐานและค่านิยม และกฎเกณฑ์ทางชนชั้นอย่างเป็นระบบ กลไกนี้จำกัดพื้นที่กิจกรรมและภาระหน้าที่ของสตรี โดยเฉพาะสตรีชนชั้นสูงที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือเชิงการเมืองหรือสำหรับการรักษาอำนาจของตระกูล

¹⁰ ชุดจ่าน (展衣) คือชุดพิธีการที่สตรีชนชั้นสูงยุคก่อนราชวงศ์ฉินสวมในงานพิธีสำคัญต่างๆ

ผลการวิจัยพบว่า ชนชั้นทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตและพื้นที่ของสตรี สตรีชนชั้นสูงแม้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แต่กลับถูกจำกัดบทบาทและความคิดอย่างเข้มงวด และถูกทำให้เป็นสัญลักษณ์ของเกียรติยศและพันธมิตรระหว่างสองกลุ่มอำนาจ ขณะที่ชีวิตของสตรีชนชั้นแรงงาน แม้เผชิญความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ แต่กลับมีพื้นที่ในการแสดงตัวตนผ่านอารมณ์ความรู้สึกมากกว่า สตรีชนชั้นสูงที่ถูกวางให้อยู่ในกรอบของจารีตอย่างเคร่งครัด

เมื่อพิจารณาในมุมมองของทฤษฎีบทบาทสังคม พบว่าสังคมยุคราชวงศ์โจวกำหนดบทบาททางเพศ เพื่อควบคุมสตรี 3 ประการ ประการแรก สตรีถูกจำกัดพื้นที่ที่อยู่ภายในเรือนบ้านและภายใต้การกำกับของ บุรุษ ดังปรากฏในบทกลอนที่สตรีร้องหาความช่วยเหลือจากคนในครอบครัว เช่น “叔兮伯兮” “父兮母兮” “女子有行, 远兄弟父母” แสดงให้เห็นว่าสตรีทั้งสองชนชั้นพึ่งพาบุรุษในฐานะผู้คล้อยตาม แม้สตรีชนชั้นแรงงานจะยังคงมีเสรีภาพในการออกไปข้างนอกหรือพบเจอผู้ชายที่หมายปองมากกว่าสตรีชนชั้นสูง แต่ก็ยังใช้ชีวิตใต้กรอบธรรมเนียมเดียวกัน ประการที่สอง ความรู้และทักษะของสตรีถูกจำกัดอยู่เพียงงานในเรือน เช่น การเตรียมพิธีกรรม การทอผ้า การจัดเตรียมอาหาร การเก็บสมุนไพรหรือผักป่า ซึ่งทำให้งานของสตรี ถูกประเมินค่าต่ำกว่าความทุ่มเทในหน้าที่การงานของบุรุษ ประการที่สาม สตรีถูกตัดสิทธิไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง แม้ว่าสตรีบางคนในชนชั้นผู้ปกครองยังสามารถแสดงบทบาทเพื่อประโยชน์ของแคว้น แต่โอกาสเช่นนี้ขึ้นอยู่กับสถานะ มิใช่เสรีภาพหรือความสามารถส่วนบุคคล จึงไม่อาจนับว่าเป็นภาพแทนของสตรีในสังคมยุคดังกล่าว

8.อภิปรายผลการวิจัย

8.1 การแบ่งประเภทและการตีความกลอนสตรี

ในงานวิจัยที่ผ่านมา ผู้เขียนส่วนใหญ่ อาทิ ไป๋เหียนลิ่ง (Bai Yanling, 2014, pp. 15-19) ซีวซ่งอิง (Xu Songying, 1987, pp. 63-68) จางอิง (Zhang Ying, 2019, pp. 100-102) จัดประเภทสตรีในกลอนตามอุปนิสัย ความงามและอารมณ์ความรู้สึก เกณฑ์ดังกล่าวเหมาะสมกับสังคมที่มีเป็นปัจเจกและมีความคิดที่หลากหลาย แต่ไม่สอดคล้องกับบริบทของยุคราชวงศ์โจวที่ค่านิยมและการประพฤติปฏิบัติล้วนถูกผู้ปกครองควบคุมด้วยระบบธรรมเนียมและดนตรี จึงไม่สามารถสะท้อนลักษณะสตรีตามความเป็นจริงของยุคนั้นได้ ฉะนั้น งานวิจัยนี้จึงแบ่งประเภทกลอนตาม “เนื้อหาและบทบาทหน้าที่” ซึ่งจะช่วยให้วิเคราะห์สตรีใน *คัมภีร์ชิวอิง* ได้ตรงประเด็นและเหมาะสมกว่า วิธีแบ่งเช่นนี้ทำให้เห็นภาพรวมของสตรีในยุคราชวงศ์โจว ได้ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือ การแต่งงานสะท้อนภาพพิธีการและความสัมพันธ์ชีวิตคู่ บทบาทหน้าที่สะท้อนภาพกิจกรรมในชีวิตประจำวันและความสัมพันธ์ของสตรีต่อสังคม การชื่นชมความงามสะท้อนเกณฑ์ความงามที่สังคมคาดหวังต่อสตรีปฏิบัติตามเพื่อความเป็นระเบียบของสังคม

จากการรวบรวมสถิติกลอนสตรีใน *คัมภีร์ชิวอิง* พบว่ากลอนในหัวข้อการแต่งงานมีสัดส่วนถึงร้อยละ 66.34 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตสตรีโดดเด่นอยู่ในครอบครัวและความสัมพันธ์สามีภรรยาเป็นหลัก กลอนที่ดูเหมือนสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้ แท้จริงคือผลผลิตที่ผู้ปกครองคัดสรรและเรียบเรียงขึ้น

เพื่อกล่อมเกล่าและชี้นำพฤติกรรมของคนให้เป็นไปตามระบบธรรมเนียมและดนตรี ดังนั้น แม็กลอนจะกล่าวถึงความรัก เราก็จำเป็นต้องวิเคราะห์ปัจจัยทางสังคมที่ก่อให้เกิด “ความรัก” ในรูปแบบดังกล่าวควบคู่กัน ไม่เน้นศึกษาเพียงอารมณ์ของสตรีอย่างผิวเผิน เพราะการคิดถึงสามีที่เดินทางไกล ความเศร้าจากการถูกทอดทิ้ง และการเชื่อเชิญให้บุรุษมาสู่ขอ ล้วนสะท้อนภาพลักษณ์สตรีในบทบาทผู้คล้อยตามที่ต้องพึ่งพาบุรุษเป็นศูนย์กลางของชีวิต ความสุขและความเศร้าของสตรีในกลอนจึงเป็นผลผลิตของธรรมเนียม ไม่ใช่อารมณ์ที่เกิดขึ้นอย่างอิสระตามธรรมชาติและไม่ควรนำแนวคิดเรื่องความรักของสังคมปัจจุบันไปตีความความสัมพันธ์สามีภรรยาในยุคที่สตรียังแทบไร้เสรีภาพในชีวิตของตนเอง

8.2 การเปรียบเทียบระหว่างสตรีสองชนชั้น

งานวิจัยที่ผ่านมาเน้นวิเคราะห์ชีวิตสตรีในยุคราชวงศ์โจวโดยมิได้คำนึงถึงปัจจัยทางสังคม ทำให้ภาพลักษณ์สตรีที่ได้ค่อนข้างคลุมเครือ อีกทั้งมักพูดถึงชีวิตของสตรีที่ต่างชนชั้นในลักษณะของการเล่าประวัติโดยมิได้เน้นศึกษาเปรียบเทียบสตรีทั้งสองสถานะอย่างเป็นระบบ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงพัฒนาระเบียบวิธีด้วยการแบ่งสตรีเป็น 2 ชนชั้นซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญและยังไม่เคยปรากฏในงานศึกษากลอนในคัมภีร์ชิวจิง การเปรียบเทียบสตรีชนชั้นสูงและชนชั้นแรงงานช่วยเข้าใจชีวิต บทบาท และรูปแบบการกดทับที่แตกต่างกัน และยังสะท้อนภาพชีวิตของสตรีในยุคราชวงศ์โจวได้เที่ยงตรงกว่าการวิเคราะห์จากอุปนิสัยหรืออารมณ์เป็นอัตวิสัยและปัจเจกเกินไป สิ่งที่ควรศึกษาคือความหลากหลายทางสถานะ เพราะอารมณ์ ความรู้สึก บทบาท และการแสดงของสตรีเหล่านี้ล้วนเป็นผลโครงสร้างสังคมตามทฤษฎีบทบาทสังคมมากกว่าเกิดจากมิใช่ความต้องการส่วนตัว ยกตัวอย่างเช่น

ชีวิตสมรสของสตรีชนชั้นสูงมิได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความรักของคู่สมรส แต่เกิดจากการวางแผนทางการเมืองซึ่งสตรีไม่อาจต่อต้านหรือเปลี่ยนแปลงในเชิงปฏิบัติได้ ในขณะที่สตรีชนชั้นแรงงานมีโอกาสทำความรู้จักและเลือกคู่ครองได้มากกว่า เพราะไม่มีแรงกดดันทางการเมือง แม้ว่าสตรีเหล่านี้ยังอยู่ภายใต้ค่านิยมที่กำหนดให้แต่งงานภายในวัยที่เหมาะสม ดังเช่น “หมวดเช่าหนาน บทเปียโฮยวเหมย” (《召南・摽有梅》) และ “หมวดเจิ้งเฟิง บทท้าวซู่” (《郑风・蓍兮》) ที่แสดงความรู้สึกกระวนกระวายเพราะกังวลว่าจะหาคู่ไม่ได้ก่อนวัยสาวร่วงโรย

ความทุกข์ของสตรีชนชั้นสูงส่วนใหญ่เกิดจากธรรมเนียมและศีลธรรมที่เคร่งครัด ขณะที่ความทุกข์ของสตรีชนชั้นแรงงานเกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและการขาดแคลนแรงงานเป็นสำคัญ เช่น เมื่อสามีทอดทิ้งไปรักคนใหม่ สตรีชนชั้นสูงจะทบทวนตนเองก่อนว่าความประพฤติของตนสมบูรณ์ตามธรรมเนียมหรือไม่ และเมื่อพบว่าตนประพฤติตัวถูกต้องตามจารีต ความทุกข์ก็ยิ่งทวีคูณยิ่งขึ้น เพราะตระหนักได้ว่าธรรมเนียมจารีตนั้นมีได้เป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิตคู่ ในขณะที่สตรีชนชั้นแรงงานต้องเผชิญปัญหาการขาดแคลนแรงงานในครอบครัวโดยตรงเมื่อสามีถูกเกณฑ์ไปทำงานรัฐ ดังเช่นใน “หมวดถึงเฟิง บทเก้อเซิ่ง” และ “หมวดเช่าหนาน บทอินฉีเหลย” ภาระหน้าที่ทั้งหมดจึงตกอยู่ที่สตรีผู้เป็นภรรยาเพียงลำพัง สถานการณ์เศรษฐกิจที่เปราะบางนี้เองที่ทำให้สตรีชนชั้นแรงงานเฝ้าคิดถึงสามีและคาดหวังให้กลับมาโดยเร็วเพื่อแบ่งเบาภาระและฟื้นความมั่นคงให้ครอบครัว.

8.3 พื้นที่ต่อรองของสตรีในระบบธรรมเนียมและดนตรี

เหวินปัว (Wen Bo, 2005, p. 34) ชี้ว่า ต้นเหตุของโศกนาฏกรรมในชีวิตของสตรีเกิดจากการพัฒนาของปิตาธิปไตยซึ่งลดทอนสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเรื่องการสมรสของสตรี ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับบริบทในยุคราชวงศ์โจว เพราะระบบธรรมเนียมและดนตรีจำกัดเสรีภาพของสตรีและพยายามควบคุมความประพฤติตนให้ไปในทิศทางเดียวกัน ทว่าผู้วิจัยเห็นว่าสตรีภายใต้ระบบดังกล่าว แท้จริงยังมีพื้นที่เล็ก ๆ ทางวรรณกรรมให้ตีแผ่ความอยู่ดีศรีธรรมที่ตนประสบ การกระทำนี้แม้มิได้เป็นการต่อต้านระบบธรรมเนียมโดยตรง แต่เสมือนเป็น “ความคิดเห็นของสังคม” ที่มอบให้ชนชั้นปกครองนำไปพิจารณาและปรับปรุงระเบียบให้เหมาะสม อย่างไรก็ดี การส่งเสียงของสตรีเหล่านี้มิใช่การเรียกร้องสิทธิเพื่อความเท่าเทียมตามแบบสมัยใหม่ แต่เป็นปฏิกริยาตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ต้องประสบอย่างมีอาจหลีกเลี่ยง หลักฐานหนึ่งที่สะท้อนว่าชนชั้นปกครองพร้อมรับฟังเสียงเหล่านี้ มาจาก “คัมภีร์หลุนฮั้ว บทหยั่งฮั่ว” ที่กล่าวว่า “คัมภีร์กวินิพนธ์ (ชือจิง) สามารถใช้สร้างแรงบันดาลใจ สามารถใช้พิจารณา สามารถใช้ในการสมาคม สามารถใช้ระบายนามณ์” (《诗》可以兴, 可以观, 可以群, 可以怨) (สุวรรณ สกาทานันท์, 2562, น. 548-549) ซึ่งหมายความว่าคัมภีร์ชือจิงมีหน้าที่สื่อสารสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ราชสำนักการรวบรวมกลอนพื้นบ้านสู่ราชสำนักเพื่อปรับเนื้อร้อง แต่งทำนอง ออกแบบทำรา เพื่อแสดงให้กษัตริย์ได้เข้าใจสภาพชีวิตของคนในแคว้นต่าง ๆ ก่อนเผยแพร่กลับสู่สังคมเพื่อกล่อมเกลาจิตใจประชาชนนั้นเป็นหลักฐานที่ยืนยันว่าชนชั้นปกครองรับรู้และให้ความสำคัญต่อปัญหา และยังใช้กลอนเหล่านี้เป็นเครื่องเตือนใจบุรุษให้ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมครองอย่างเหมาะสมในฐานะผู้นำครอบครัว

การเรียกร้องสิทธิของสตรีมีลักษณะที่แตกต่างกันตามชนชั้นอันเป็นผลจากโครงสร้างปิตาธิปไตยและบทบาทสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน สตรีชนชั้นสูงซึ่งถูกผูกมัดด้วยพิธีการ เครือญาติ และพันธะทางการเมือง มีพื้นที่ต่อรองในรูปของ “การตั้งคำถามต่อโครงสร้างระบบ” มากกว่า เช่น การบ่นโทษชะตาชีวิต การสะท้อนความอึดอัดจากความสัมพันธ์สมรสที่ไม่สมครใจ เสียงเรียกร้องเหล่านี้มีน้ำหนักมากเพราะเป็นเสียงจากกลุ่มที่มีสถานะสูงในสังคม แต่กลับไร้อำนาจในการตัดสินใจ ในทางตรงกันข้าม สตรีชนชั้นแรงงานที่เผชิญความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและขาดอำนาจต่อรองในสังคม สตรีเหล่านี้มีพื้นที่ต่อรองสังคมในรูปของ “การแสดงอารมณ์ความรู้สึก” เช่น การบ่นคิดถึงสามีที่ถูกเกณฑ์ การสะท้อนความเหนื่อยล้าจากการทำงานตามลำพัง หรือความหวาดกลัวต่อการไม่มีผู้นำครอบครัว แม้เสียงเรียกร้องเหล่านี้เป็นความรู้สึกที่แท้จริงในใจ แต่ก็อาจส่งอิทธิพลถึงระดับโครงสร้างสังคมได้เหมือนเสียงเรียกร้องจากชนชั้นสูง เพราะพื้นที่ต่อรองของชนชั้นแรงงานจำกัดอยู่ในวงครอบครัวเท่านั้น ความแตกต่างของเสียงเรียกร้องทั้งสองชนชั้นจึงสะท้อนชัดว่า อารมณ์ ความรู้สึก และการต่อต้านของสตรีในคัมภีร์ชือจิงเป็นผลผลิตของโครงสร้างอำนาจมากกว่าการแสดงออกส่วนบุคคลของสตรีในยุคราชวงศ์โจว

ความแตกต่างนี้สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับลักษณะการคัดสรรและเรียบเรียงกลอนคัมภีร์ชือจิง ทำให้เสียงเรียกร้องของสตรีหลายบทไม่ได้เป็นเพียงเรื่องราวของบุคคลหนึ่ง แต่ถูก “ยืมเสียง” ให้สะท้อนปัญหาสังคม เสียงของสตรีชนชั้นสูงได้รับการเก็บรักษามากกว่าเพราะมีนัยทางการเมืองและสามารถใช้

ตกเตือนชนชั้นปกครองคนอื่นได้ ในขณะที่เสียงของสตรีชนชั้นแรงงานถูกคัดเลือกเฉพาะกลอนที่สะท้อนความทุกข์ที่เป็นปัญหาโดยรวม เช่น ความคิดถึง ความไม่มั่นคง หรือความเหนื่อยล้า ซึ่งชี้ให้เห็นผลกระทบของการบริหารรัฐที่ไม่สมดุลต่อประชาชนระดับล่าง

ด้วยเหตุนี้ พื้นที่ต่อรองของสตรีใน*คัมภีร์ชื้อจิง*จึงมิได้เป็นการท้าทายระบบ แต่เป็น “กลไกสะท้อนปัญหาภายในระบบธรรมเนียมและดนตรีเอง” โดยสตรีทั้งสองชนชั้นต่างใช้พื้นที่ดังกล่าวสื่อสารความไม่พอใจ ความอยุติธรรม หรือความเหนื่อยล้า เสียงเหล่านี้ช่วยให้ชนชั้นปกครองสามารถมองเห็นจุดอ่อนของระบบธรรมเนียม และเป็นหลักฐานว่าระบบยอมให้มีพื้นที่สำหรับการวิพากษ์วิจารณ์ในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้กลอนใน*คัมภีร์ชื้อจิง*เป็นทั้งวรรณคดีและบทสะท้อนสังคมในเวลาเดียวกัน

9. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษากลอนหมวดกัวเฟิงใน*คัมภีร์ชื้อจิง*จำนวน 77 บท ชี้ให้เห็นว่า ภาพแทนของสตรีในยุคราชวงศ์โจวตะวันตกถูกสร้างขึ้นภายใต้โครงสร้างอำนาจของระบบธรรมเนียมและดนตรี (礼乐制度) อย่างเป็นระบบ ชีวิตสตรีทั้งด้านการแต่งงาน บทบาทในครอบครัวและการแสดงออกเชิงอารมณ์ ล้วนถูกผูกโยงเข้ากับสถานภาพทางสังคมและชนชั้นอย่างเคร่งครัด การจัดกลุ่มเนื้อหาทั้ง 3 หมวด ได้แก่ การแต่งงาน บทบาทหน้าที่ และการชื่นชมความงาม สะท้อนให้เห็นว่า “การแต่งงาน” เป็นกลไกเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลและแคว้น และยังเป็นกลไกหลักที่สังคมใช้ควบคุมบทบาทและคุณค่าของสตรี ขณะที่ “บทบาทหน้าที่” และ “การชื่นชมความงาม” สะท้อนมาตรฐานจริยธรรมที่สังคมคาดหวังให้สตรีปฏิบัติตามเพื่อรักษาระเบียบสังคมแบบปิตาธิปไตย

การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างสตรีชนชั้นสูงและสตรีชนชั้นแรงงานช่วยให้เห็นว่าสตรีทั้งสองกลุ่มแม้มีระดับเสรีภาพ อำนาจต่อรอง และประสบการณ์ชีวิตต่างกัน แต่ต่างก็ถูกกดตันด้วยระบบจารีตในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ชนชั้นสูงถูกควบคุมด้วยหน้าที่พิธีกรรมและความคาดหวัง ส่วนชนชั้นแรงงาน แม้จะแสดงอารมณ์ได้อย่างเป็นธรรมชาติมากกว่า แต่ยังคงถูกผูกมัดไว้กับบทบาทภรรยาและมารดาเป็นหลัก

ผลการวิเคราะห์ยังเผยให้เห็นพื้นที่ต่อรองและเสียงเรียกร้องของสตรีที่ปรากฏในกลอน ทั้งในรูปแบบของถ้อยคำที่สะท้อนความไม่พอใจ การคิดถึงคู่ครอง หรือการตั้งคำถามต่อชะตากรรม เสียงเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าสตรีในยุคนี้ยังคงพยายามรักษาความเป็นตัวตน แม้จะอยู่ภายใต้โครงสร้างสังคมที่จำกัดเสรีภาพสตรีอย่างเข้มงวด การวิเคราะห์ภายใต้กรอบทฤษฎีบทบาทสังคมและสตรีนิยมทำให้เห็นว่ากลอนใน*คัมภีร์ชื้อจิง*ไม่เพียงสะท้อนสภาพชีวิตสตรี แต่ยังเป็นพื้นที่เผยแพร่อุดมการณ์ทางสังคม ดอกย้าอำนาจของระบบธรรมเนียมและดนตรี และเปิดเผยพื้นที่เล็ก ๆ ให้สตรีแสดงความคิด ความรู้สึก และความพยายามต่อรองกับอำนาจปิตาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยฉบับนี้จึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจภาพสตรีในวรรณกรรมจีนโบราณ และขยายการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรม โครงสร้างอำนาจ และค่านิยมทางเพศในยุคก่อนราชวงศ์ฉินอย่างลุ่มลึกและเป็นระบบ

งานวิจัยฉบับนี้ได้วิเคราะห์ภาพแทน บทบาท และประสบการณ์ของสตรีในหมวดกัวเฟิงโดยเปรียบเทียบระหว่างสตรีชนชั้นสูงและสตรีชนชั้นแรงงานภายใต้กรอบโครงสร้างสังคมของระบบธรรมเนียมและดนตรีในยุคราชวงศ์โจวตะวันตก อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่สามารถต่อยอดเชิงลึกได้อีกหลายด้าน เช่น การขยายขอบเขตไปศึกษาบทกลอนในอีกสองหมวดของคัมภีร์ชือจิง ได้แก่ หมวด “หย่า” (雅) และหมวด “ซ่ง” (颂) ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจภาพสตรีในระดับราชสำนักและพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น นอกจากนี้ การเปรียบเทียบภาพสตรีในคัมภีร์ชือจิงกับภาพสตรีในวรรณกรรมร่วมสมัยอื่นอาจทำให้เห็นพัฒนาการของค่านิยม บทบาทของเพศสภาพและโครงสร้างสังคมจากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่งอย่างชัดเจนขึ้น

นอกจากนี้ งานวิจัยในอนาคตสามารถพิจารณาใช้มุมมองทางทฤษฎีเพิ่มเติม เช่น ทฤษฎีวรรณคดีเชิงเปรียบเทียบ ทฤษฎีมานุษยวิทยาวัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อศึกษาว่ากลวิธีการพรรณนา อารมณ์ และถ้อยคำในกลอนมีผลต่อการสร้างภาพสตรีและเสริมโครงสร้างอำนาจอย่างไร นอกจากนี้ การเปรียบเทียบภาพสตรีในชือจิงกับสตรีในวัฒนธรรมอื่นที่มีกลอนพื้นบ้านคล้ายคลึงกัน เช่น อินเดีย ญี่ปุ่น หรืออารยธรรมตะวันตกยุคโบราณ อาจทำให้เข้าใจว่าความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น เพศ และจารีตเป็นโครงสร้างสากลหรือเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แนวทางเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถต่อยอดองค์ความรู้เรื่องภาพสตรีในวรรณกรรมจีนโบราณให้ลุ่มลึก ครอบคลุม และเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง/References

- สุวรรณา สถาอานันท์. (2562). หลุนอวิ๋ว: ขงจื้อสนทนา. โอเพ่นบุ๊กส์.
- Bai Yanling 白延令. (2014). 论《诗经》中的妇女形象. 安徽文学(下半月), (8), 15-19.
- Chen Li, & Zhu Lihui 陈莉、朱丽. (2013). 近 30 年《诗经》人物形象研究综述. 广东海洋大学学报, (5), 63-68.
- Deng Tiantian, & Li Shan 邓田田, & 李山. (2007). 由《诗经》中的女性描写看周代审美文化特征. 求索, (6), 173-175.
- Li Jieliang 李杰玲. (2013). 《诗经》中的女性美与昆虫——生态美学管窥. 美育学刊, (3), 96-104.
- Li Zehou 李泽厚. (2015). 中国古代思想史论. 生活·读书·新知三联书店.
- Ma Fenghua 马凤华. (2000). 一个男装艳丽 女服素淡的时代——《诗经》服饰色彩透视. 嘉应大学学报, (2), 52-55.
- Ma Lulu 马路路. (2016). 从性别视角论《诗经》中积极的女性形象. 牡丹江大学学报, (10), 63-65.
<https://doi.org/10.15907/j.cnki.23-1450.2016.10.021>
- Wang Ying 王颖. (2005). 浅谈《诗经》人物形象刻画手法. 中国海洋大学学报(社会科学版), (3), 66-70.
- Wang Zhifang 王志芳. (2017). 《诗经》邶、鄘、卫三风女性的体貌描写. 齐鲁学刊, (5), 117-120.
- Wen Bo 文波. (2005). 女权: 无可奈何花落去——《诗经》婚恋社会悲剧的社会原因. 古籍整理研究学刊, (6), 30-34.
- Xu Songying 徐送迎. (1987). 略论《诗经·国风》中的恋女形象. 求是学刊, (1), 63-68.
- Xu Zhengying 徐正英. (2017). 周礼(第4次印刷). 中华书局.
- Xue Zicong 薛子聪. (2021). 论“有女如玉”的内涵及影响——从《诗经》到《世说新语》. 新纪实, (29), 22-27.
- Yang Linxi, & Xiao Yanzhi 杨林夕, & 肖燕知. (2017). 论《诗经》女性容饰描写的特点. 五邑大学学报(社会科学版), (2), 52-55, 94.
- Yuan Xingpei, Xu Jianwei, & Cheng Sudong 袁行霁, 徐建委, & 程苏东. (2018). 诗经国风新注. 中华书局.
- Zhangsun Wuji 长孙无忌. (1983). 唐律疏议. 中华书局.
- Zhang Ying 张映. (2019). 《诗经》中女性美学探析. 山西高等学校社会科学学报, (1), 100-102.